

A véleménynyilvánítás szabadsága

Szerző: Koltay András

Affiliáció: egyetemi docens, PPKE JÁK

Rovat: Alkotmányjog

Rovatszerkesztő: Bodnár Eszter, Jakab András

Lezárás dátuma: 2018.05.31

Idézési javaslat: KOLTAY András: „A véleménynyilvánítás szabadsága” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András) <http://ijoten.hu/szocikk/a-velemenynyilvanitas-szabadsaga> (2018). Konkrét szöveghelyre való hivatkozáshoz javasoljuk a szövegbeli bekezdésszámok használatát, pl. [8] vagy [12]–[18].

A véleményszabadság joga alapján mindenkinek egyenlő mértékben, a törvények által meghatározott keretek között joga van véleményének szabad kifejtésére. A véleményszabadságot kiemelten védi a jogrendszer, de nem élvez automatikus elsőbbséget más alapjogokkal való ütközés esetén. Védelmi szintje nem a vélemény kinyilvánításával okozott kárhoz igazodik, azaz bizonyos esetekben még károkozás esetén is a véleményszabadság élvez elsőbbséget; a közügyek nyílt vitatása indokolja például az egyéni hírnév- és becsületvédelem háttérbe szorulását.

Tartalomjegyzék

1. A „beszéd” kategóriája és a védelem hatóköre

- 1.1. Terminológiai eltérések
- 1.2. A „beszéd” kategóriája
 - 1.2.1. Beszéd és „beszéd”
 - 1.2.2. „Beszéd” és cselekvés
- 1.3. Kategóriák és védelem
- 1.4. A közügyek nyílt vitája mint a véleményszabadság magja
- 1.5. Internetspecifikus kérdések

2. A szólásszabadság korlátozása

- 2.1. A korlátokról általában
- 2.2. Hírnév- és becsületvédelem
- 2.3. A magánszféra védelme
- 2.4. Erőszakra vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívás és fenyegetés
- 2.5. Gyűlöletbeszéd
- 2.6. Jelképes beszéd
- 2.7. Valótlan állítások
- 2.8. Kereskedelmi kommunikáció

3. Sajtószabadság és médiaszabályozás

- 3.1. Szólásszabadság – sajtószabadság
- 3.2. A média fogalma, a sajtószabadság jogosultjai
- 3.3. Az egyes médiumok differenciált szabályozása

- 3.4. A cenzúra és az előzetes korlátozás
- 3.5. A média számára biztosított többletjogosultságok
 - 3.5.1. Az információforrások védelme
 - 3.5.2. A házkutatások alóli mentesség
 - 3.5.3. Az oknyomozó újságírás
- 3.6. A média többletkötelezettségeinek elvi alapja
- 3.7. A médiára vonatkozó tartalomszabályozás
 - 3.7.1. Gyermekevédelem
 - 3.7.2. Gyűlöletbeszéd
- 3.8. Médiapluralizmus
- 3.9. Az internet mint a véleményszabadság gyakorlásának újabb terepe

4. JEGYZETEK

1. A „beszéd” kategóriája és a védelem hatóköre

1.1. Terminológiai eltérések

[1] A nyilvános vita szabadságát biztosító jogot a különböző jogi dokumentumok különféle elnevezésekkel illetik. A „szólásszabadság” (*freedom of speech*) kifejezést állítólag I. Jakab angol király használta először,^[1] majd az amerikai alkotmány első kiegészítése is ezt a kifejezést alkalmazta 1791-ben. Mindazonáltal az amerikai jogtudományban a „kifejezés szabadsága” (*freedom of expression*) ma már gyakrabban bukkan fel.^[2] Jóval ritkább ellenben a német jogrendszer által használt „véleményszabadság”, „véleménynyilvánítási szabadság” (*Meinungsfreiheit, Meinungsäusserungsfreiheit, freedom of opinion*) és az archaikusnak ható „gondolatszabadság” (*freedom of thought*).^[3] Az 1789-es francia Deklaráció az emberi és polgári jogokról a gondolatok és a vélemények szabad kinyilvánításának jogát hirdette.^[4]

[2] Az egyes elnevezések utalnak a jog védelmi körére („beszéd”, „szólás”, „kifejezés”, „vélemény”, „gondolat”), amelyek közül a „kifejezés” a legtágabb, és így ennek a használata tűnik a leghasznosabbnak. De nem érdemes e kifejezések szó szerinti, köznyelvi értelmükhöz ragaszkodni; a szólás/beszéd általános kategóriája jelentősen eltér a szólásszabadság joga által védett „beszéd” kategóriájától.

1.2. A „beszéd” kategóriája

1.2.1. Beszéd és „beszéd”

[3] Nyilvánvaló, hogy az írásos, nyomtatott vagy digitálisan hozzáférhető szövegek is „beszédnek” minősülnek, hasonlóan a különböző médiumok műsoraihoz vagy a filmalkotásokhoz. Ha valamely felismerhető gondolatot hordoz, úgy „beszédnek” minősülhetnek a képek vagy más vizuálisan érzékelhető tárgyak, ábrázolások, például a műalkotások, de akár a szöveg nélküli zene^[5] vagy a tánc is.^[6]

[4] Frederick Schauer számos cikket szentelt a köznyelvi beszéd és a jogi „beszéd” különbségének.^[7] Ezekből is kitűnik, hogy akadnak olyan szóban elhangzó vagy leírt, kinyomtatott szövegek, kifejezések is, amelyekről fel sem tételezzük, hogy a véleményszabadság védelmét élveznék: a hamis tanúzás, a szerződéskötés, a házasságkötés során történő eskütétel vagy a bűncselekmény elkövetésére való felhívás esetén fel sem merül, hogy az elhangzó kifejezéseket a szólásszabadság védelmi körébe kellene vonni. A jogellenes fenyegetés szavai maguk a tiltott

cselekmények; a hamis tanúzás maga a bűncselekmény, amely verbális kifejezésekkel valósul meg; az anyakönyvvezető előtt kimondott „igen” maga a házasságkötés aktusa; a szóbeli felmondás maga a jogviszony megszüntetése – bár kivétel nélkül verbális kifejezésekről van szó, mégsem tekinthető egyik sem a véleményszabadság megnyilvánulásának.^[8]

[5] Amikor egy fiatal amerikai lány, Michelle Carter sms-üzenetekben arra buzdította barátját, hogy kövessen el öngyilkosságot, bár üzeneteiben szavakat, értelmes mondatokat írt le, a végül valóban megtörtént tragédia utáni büntetőeljárásban a bíróság nem tekintette e szövegeket („akaszd fel magad, ugorj le egy épületről [...]”, „meg kell tenned [...]”) a szólásszabadság védelme alatt állónak.^[9]

[6] Ugyanakkor akadnak olyan cselekmények, amelyek tényleges beszéd, azonosítható szavak, mondatok nélkül is egyértelműen élvezik a szólásszabadság védelmét: néma tüntetések, sztrájkok vagy valamely véleményt kifejező ruházat (például egyenruha, karszalag, jelvény) viselése.

[7] A véleményszabadság köre az elmúlt évtizedek során fokozatosan tágult. Ez a folyamat Európában is világosan látható, bár teljes valójában az Egyesült Államokban bontakozott ki, ahol ma már nemcsak a reklámokra terjed ki,^[10] hanem a kampányfinanszírozás^[11] vagy az állami támogatások elosztásának kérdéseire (->állami támogatás) is éppúgy,^[12] mint az éjszakai bárókban előadott sztriptíztáncra.^[13] Schauer szerint ez a folyamat csorbítja a véleményszabadság jogának eredeti értelmezését, mert olyan magatartásokat is annak körébe von, amelyeknek ugyan van kommunikatív tartalma, de az nem meghatározó. Mivel az amerikai alkotmányban nincs olyan konkrét jogosultság, amely az ilyen magatartások védelmére felhívható lenne, jobb híján a véleményszabadság körébe utalják azokat, ez pedig azzal a következménnyel jár, hogy a jog eredeti célja – legyen az a közéleti viták zavartalanságának vagy akár az egyén autonómiájának biztosítása – elhalványul.^[14]

1.2.2. „Beszéd” és cselekvés

[8] A „beszéd” és a cselekvés kategóriái egymástól elválaszthatatlanok. Valamely cselekedettel kifejezhetünk egy bizonyos véleményt, ehhez nincs szükség sem szóban elhangzó, sem leírt szövegre. Bizonyos jelzések, szimbólumok önmagukban is „beszédnek” minősülhetnek. A határok meghúzása azonban fontos, hiszen szinte bármely cselekményről elmondható, hogy kifejez valamit.^[15] Ennek többféle szempontja lehetséges. Post szerint a „beszéd” nem önmagában értékes, és csak akkor kaphat jogi védelmet, ha valamely alkotmányos értékkel rendelkezik (legyen az a ->demokrácia működése vagy az egyén autonómiája).^[16] Megvizsgálhatjuk, hogy vajon a cselekvés előmozdított-e valamely olyan érdeket, amelyet a véleményszabadság igazolásaként fogadhatunk el. Hozzájárult-e a demokratikus döntéshozatalhoz vagy az egyén autonómiájának gyakorlásához? Vizsgálhatjuk a cselekményt kifejezetten annak végrehajtója szempontjából is. Szándékában állt-e valamit kifejezni a cselekedetével?

[9] Ha az egyébként expresszív cselekedet korlátozása vagy tilalma valamely legitim érdek miatt, és nem kifejezetten a véleményszabadság korlátozása okán történik, alkotmányos szempontból megengedhető lehet. Ilyen eset a másnak okozott kár megelőzése (egy politikai gyilkosság lehet expresszív tartalmú tett, de az emberi élet védelme egyértelműen lehetővé teszi annak tiltását, és nem gondolunk e tilalomra a szólásszabadság korlátjaként.) A United States v. O'Brien ügyben az Egyesült Államok Legfelső Bírósága úgy döntött,^[17] hogy a katonai behívó elégetése – bár kétségtelenül minősülhet véleménynyilvánításnak (David P. O'Brien egyértelműen demonstratív jelleggel cselekedett) – az állam azon érdekét sérti, amely a sorozás rendjéhez, zavartalanságához fűződik. Ezért az a szabály, aminek értelmében a behívó megsemmisítése vagy megrongálása büntethető, és ami alapján O'Brien elítélték, nem kifejezetten a véleményszabadság korlátozására irányul, hanem egyéb, méltányolható állami érdeket véd. Ezért az ítélet jogos volt, az alapjául szolgáló jogszabály pedig nem alkotmányellenes.

[10] „Beszédnek” minősülhet-e az anyagi támogatás nyújtása annak érdekében, hogy a támogatott „beszéljen” (például a támogatás összegét felhasználva egy műalkotást hozzon létre vagy választáson induljon)? Pénz, befolyás nélkül az egyes ember hangja elhalkul, elvész a tömegben. A pénz szükséges lehet a véleményszabadság hatékony gyakorlásához, de a legtöbb esetben ahhoz is, hogy egyáltalán sok emberhez szólhassunk. A véleményszabadság és a pénz kapcsolatának három legjelentősebb problémája a következő: (1) a választási, a népszavazási kampányok támogatása,^[18] (2) a kormányzat által a kultúrára és bizonyos közintézményekre fordított támogatás elosztásának módja,^[19] (3) annak megítélése, hogy a támogató előírhatja-e a támogatás fejében azt, hogy a beszélő mit vagy mit ne mondjon.^[20]

[11] A „beszéd” és a pénz problematikájához kapcsolódó kérdés, hogy vajon a nagy és tőkeerős vállalatok mennyiben gyakorolhatják a véleménynyilvánítás jogát.^[21] A jogrendszerek a jog terjedelme tekintetében általában véve nem tesznek különbséget a megszólalók státusa között, legfeljebb sajátos helyzetekben képzelhető ez el.^[22] A bevételszerzésben érdekelt piaci vállalkozások esetében azonban nehezebb azonosítani a megszólalásuk mögötti azon érdeket, amelyet a véleményszabadság biztosításával védeni kell: egy vállalat nem képes a véleménynyilvánítás szabadságán keresztül „személyisége kiteljesítésére”, megszólalásai pedig jellemzően nem a demokratikus vitában való részvételt szolgálják. Miközben a nyilvánosságban való részvételük és annak alkotmányos védelme a közösség érdekeit is szolgálhatja, a nagyvállalatok (főleg a nyilvános szféra működésével foglalkozó vállalatok, médiaszolgáltatók, online cégek) részvétele a vitában el is torzíthatja azt, hiszen míg hangjukat nagy erővel hallatják, mások megszólalásának erejét el is tudják tompítani.

1.3. Kategóriák és védelem

[12] Az amerikai jogrendszer megpróbál különbséget tenni a véleményszabadság terjedelme, hatóköre (*coverage*) és az e hatókörbe tartozó „beszéd” védelmének (*protection*) ereje között.^[23] Amelyik kifejezés/tett nem tartozik a hatókörbe, arra a véleményszabadság alkotmányos védelme nem terjed ki. Amelyik kifejezés/tett viszont beletartozik (és így a jog szempontjából „beszéddé” válik), ott alapos, de a „beszéd” tartalmához, jellegéhez képest eltérő elemekből álló vizsgálat tárgyává kell tenni az alkalmazott korlátozás alkotmánnyal való összeegyeztethetőségét.^[24] E megkülönböztetés alapja az amerikai jogban a *Chaplinsky v. New Hampshire* ítéletben gyökerezik,^[25] Murphy bíró szavai szerint:

A beszédnek vannak bizonyos jól meghatározott és szűken behatárolt osztályai, amelyek megelőzéséről és megbüntetéséről sosem gondolták úgy, hogy bármilyen alkotmányos problémát vetnének fel. Ezek magukban foglalják az erkölcstelen és illetlen, a gyalázkodó, a rágalmozó és a sértő vagy „támadó” szavakat, amelyek már kifejezésre juttatásukkal sérelmet okoznak vagy a nyugalom azonnali megzavarásának buzdítására irányulnak. Helyesen jegyezték meg, hogy az ilyen kifejezésre juttatás a gondolatok semmiféle kifejtésének nem lényegi eleme, és olyan csekély társadalmi értéke van az igazság felé tett lépés gyanánt, hogy ha esetleg bármiféle haszon is származik belőle, azt nyilvánvalóan felülmúlja a társadalom rendhez és erkölcsösséghez fűződő érdeke.^[26]

[13] A szólásszabadságon kívüli megnyilvánulások listája 1942 óta jelentősen módosult. A közügyekre vonatkozó rágalmozó beszéd jelentős védelmet kapott,^[27] a *Chaplinsky*-ügyben pedig nem is említett kereskedelmi célú beszéd – ha nem a fogyasztót félrevezető, valótlan tartalmú – szintén a szólásszabadság védelmét élvezi.^[28] A *United States v. Alvarez* ítéletben^[29] 2012-ben a Legfelső Bíróság egy kibővített listát állított fel:

[A] beszéd tartalom alapú korlátozásai általában csak akkor voltak megengedettek, amikor azok néhány, „a bíróság számára régóta ismeretes, a [véleménynyilvánítás] történelmi és hagyományos kategóriájára” szorítkoztak. [...] E kategóriák között szerepel a törvénytelen cselekedetre irányuló és valószínűleg azt kiváltó buzdítás, az illetlenség, a rágalmazás, a büntetendő viselkedéshez hozzátartozó szólás, az úgynevezett támadó szavak, a gyermekpornográfia, a csalás, a valódi fenyegetés és az olyan, súlyos és közvetlen veszélyt jelentő szólás, amelynek megelőzésére a kormány fel van hatalmazva.^[30]

[14] Nem sokkal korábban a United States v. Stevens ítélet mintha alaposan szűkítette volna az elképzelhetően a hatókörön kívül maradó megnyilvánulások körét,^[31] amikor elutasította e megnyilvánulások új kategóriáinak meghatározását; a valamely „hagyományosan” tilalmazható kategóriába nem sorolható „beszéd” nem helyezhető a bíróság által a hatókörön kívülre.^[32] A konkrét ügyben az állatok kínzását ábrázoló videók általános kriminalizálása minősült ezen okból alkotmányellenesnek. A Chaplinsky-ügy idején a testület erre a típusú „beszédre” még nem gondolhatott, így felsorolásában sem szerepeltette. A korábbi Ferber-ügy e megközelítésnek azonban ellentmond,^[33] hiszen a gyermekpornográfia sem létezett jogi problémaként 1942-ben, a Legfelső Bíróság négy évtizeddel később mégis a véleménynyilvánítás szabadságának körén kívüli megnyilvánulásnak tekintette. Mindenesetre óvatosan kell eljárni a „beszéd” határainak meghúzásánál, hiszen a művelet végén bizonyos kifejezések/cselekmények a védelmi körön kívül rekednek, és nem lesznek jogosultak a teljes alkotmányos védelemre.^[34]

[15] További két nehezítő körülmény adódik a hatókör pontos megállapításakor. A hatókörön kívüli megnyilvánulások sem korlátozhatók a kormányzat által teljesen szabadon, például a „támadó szavak” tiltásának is nézőpont-semlegesnek kell lennie (nem lehet például csak a feketék elleni támadó fellépést tiltani, a spanyol-amerikaiakat támadó kifejezéseket érintetlenül hagyva).^[35] Azaz bizonyos alkotmányos mércék a véleményszabadság körébe nem tartozó kifejezéseket szabályozó előírásokkal szemben is alkalmazandók. Másfelől a véleményszabadságba beletartozó kifejezések védelmi szintje is eltérő lehet. Különbséget kell tehát tenni a „beszéd” jogi határainak megvonása és az így meghatározott kategóriák védelmének mértéke között.

[16] Az európai jogrendszerek, valamint az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) nem határoznak meg az amerikai Legfelső Bírósághoz hasonlóan „beszéd”-kategóriákat. E jogi rezsimek a jogkorlátozással védendő érdekekből indulnak ki, és a legtipikusabb szóláskorlátozások Európa-szerte hasonlóak: az emberi személyiség védelme (->[személyiségvédelem](#)) (a rágalmazó vagy a magánszférába hatoló beszéddel szemben), az egyes társadalmi közösségek védelme a gyűlölettel szemben, a ->[közrend](#) és a nemzetbiztonság védelme (például a garázdasággal vagy a terrorizmussal szemben), a gyermekek védelme a fejlődésükre káros tartalmaktól, a fogyasztók védelme a kereskedelmi közleményekkel szemben.^[36] Az EJEB gyakorlatában ez alóli egyetlen kivétel azon megnyilvánulások köre, amelyeket a Bíróság a 17. cikk alkalmazásával a véleményszabadsággal való visszaélésnek minősít, és így korlátozásuknak a 10. cikkel való összeegyeztethetőségét nem is vizsgálja.^[37]

1.4. A közügyek nyílt vitája mint a véleményszabadság magja

[17] Mind Európában, mind az Egyesült Államokban igaz, hogy a véleményszabadság védett körén belül is akad olyan megnyilvánulás, amely fokozottabban védett. A „politikai beszédet”, azaz a közügyekben folytatott nyilvános vitát, kifejtett véleményt minden nyugati jogrendszer (->[nyugati jog](#)) kiemelten óvja, sokszor még akkor is, ha mások jogainak sérelmét idézi elő. A politikai beszédet tekinthetjük tehát a véleményszabadság legerősebben védett magjának.^[38]

[18] A politikai beszéd meghatározása nem könnyű, bizonyos jogrendszerek például csak kifejezetten a parlament működésével kapcsolatos megnyilvánulásokat tekintik e körbe tartozónak.^[39] Bork bíró szintén megszorítóan értelmezte a védelemre érdemes politikai beszédet.^[40] A legtöbben azonban ennél jóval szélesebb körben határozzák meg a kategóriát: Meiklejohn kiterjesztette az irodalomra és a művészetekre is,^[41] Barendt szerint pedig politikai beszédnek tekinthető minden olyan megszólalás, amely esetleg hozzájárul a közvélemény alakításához a témák olyan körében, amelyre egy gondolkodó állampolgár (*intelligent citizen*) közügyként tekinthet.^[42]

[19] A politikai beszéd a jogi védelem ereje szempontjából tehát általában véve „értékesebb” az egyéb beszédekhez képest. A „magas” és „alacsony” érték (*high* és *low value*), azaz az egyes megszólalásoknak a közügyek eldöntéséhez való hozzájárulása alapján történő megkülönböztetése azonban nem veszélytelen.^[43] Kevésbé értékesnek ítélt beszéd ugyan nem marad védtelen, de védelme értelemszerűen alacsonyabb szintű lesz. A csoportosítás – legalábbis a politikai és a nem politikai kategóriákra – azonban szükséges, mert annak hiányában valamennyi beszédre egyazon mércét kellene alkalmazni, ez pedig vagy a kevésbé értékesek (például a pornográfia, a reklámok, a gyűlölködő kifejezések) védelmi szintjének túlzott megemelését vagy pedig a közügyek vitájában részt vevő beszéd védelmének csökkenését hozná magával.^[44] Steven H. Shiffrin is arra figyelmeztet, hogy a „beszéd” kategóriájának túlzott kitágítása a véleményszabadság védelme által elérni kívánt célokat gyengítheti.^[45]

[20] A fokozottan védett kategórián belüli védelmi szint nem a beszéddel okozott kárhoz igazodik, azaz bizonyos feltételekkel még károkozás esetén is a beszéd élvez elsőbbséget – a közügyek nyílt vitatása indokolja például a személyiségvédelem jelentős mértékű meghátrálását a véleményszabadsággal szemben.

[21] Kérdés, hogy a közügyekkel kapcsolatos beszéd pusztán e sajátossága folytán automatikusan kiemelt védelmet élvez, vagy lehetséges a beszéd korlátozása annak módja, stílusa alapján. A közügyekben ugyanis nemcsak kifinomult, racionális érveléssel lehet véleményt nyilvánítani, hanem nyers, faragatlan modorban is. A Cohen v. California ügy vádlottja a bíróságon a „Baszd meg a sorozást!” (*Fuck the draft*) feliratú dzsekiben jelent meg,^[46] tiltakozásul a vietnami háború miatti kényszersorozások miatt. A Legfelső Bíróság felmentette Paul R. Cohent, mondván, a vélemény nem korlátozható annak stílusa, nyersesége miatt. Megjelenik e döntésben az ->egyenlőség általános elve: nem mindenki képes véleményének racionális és szabatos kifejtésére, nem minden hangoztatott vélemény lehet tökéletesen megalapozott, érvekkel alátámasztott, és nem mindenkinek van módja arra, hogy véleményét szofisztikált módon juttassa el a közönséghez, a drasztikus módszerek viszont felerősíthetik az egyén amúgy halk hangját. Mindenestre az EJEB is úgy véli, hogy önmagában a beszéd sértő, sokkoló, zavaró jellege nem alapozza meg a korlátozás lehetőségét, ha valamely, a jog által védett érdek nem sérül.^[47]

[22] A kevésbé értékes megnyilvánulások köre – ha elfogadjuk e kategória létét – széles, oda tartozhat minden olyan kifejezés, amely nem tekinthető a közügyek vitájában részt vevőnek, mint például a kereskedelmi kommunikáció (reklámok), az öncélú szexualitást, erőszakot ábrázoló, a gyermekek fejlődésére egyébként veszélyes tartalmak vagy a magántermészetű üggyel összefüggésben történő rágalmozás.

1.5. Internetspecifikus kérdések

[23] A véleményszabadság hatókörével és védelmének erejével kapcsolatos jogi elvek és mércék értelemszerűen az interneten közzétett beszéddel kapcsolatban is alkalmazandók.^[48] Az internetes kommunikáció sajátosságai azonban új kérdéseket is a felszínre hoztak vagy régi kérdéseket is új köntösben jelenítenek meg.

[24] Egyes jogi dokumentumokban például felbukkan a „gondolatszabadság” joga,^[49] amelyet

részben a vallási meggyőződés szabad megválasztásához, részben a véleményszabadsághoz lehet kapcsolni. Utóbbi vonatkozásában a „gondolatszabadság” sokáig nem rendelkezett valódi tartalommal, hiszen jogi védelmet csak a már kinyilvánított gondolatnak lehet biztosítani, és indokolt esetben a szavakban vagy tettekben testet öltő gondolat lehet csak korlátozás tárgya. Az újabb internetes szolgáltatások egy része azonban mintha veszélyeztetné az egyén gondolatszabadságát.^[50] A minden felhasználójukról adatokat gyűjtő vállalkozások folyamatosan próbálják meg kitalálni, hogy mire lehet szüksége az illetőnek, elképzelhetően milyen árut vagy szolgáltatást vásárolhat meg, és annak megfelelő, célzott hirdetésekkel árasztják el.^[51] Mások a csak gondolat formájában létező, a többi felhasználóval meg nem osztott (megírt, majd elküldés nélkül kitörölt) üzeneteket is gyűjtik a felhasználó profiljának összeállítása érdekében.^[52] A Facebook egy 2012-es kísérlete pedig célzott üzenetekkel manipulálta felhasználói érzelmi állapotát, azaz gondolatait.^[53] Egyértelműen úgy fest, hogy az interneten az egyén nem teljhatalmú ura többé saját gondolatainak sem.

[25] Az interneten a „beszélők” köre is alapvetően bővült. Az offline médiavilágban is jelen voltak, vannak a piaci koncentrációt előidéző nagy médiavállalkozások, amelyek a véleményszabadság alanyaiként léptek fel. A legnagyobb online vállalkozások azonban már úgy válnak a véleménynyilvánítás szabadságának alanyaivá, hogy maguk nem szólnak meg, azaz nem állítanak elő, nem rendelnek meg saját tartalmat. A keresőmotorok az internet tőlük függetlenül előállított tartalmait listázzák a felhasználó kérésére, mégis a véleményszabadságukra hivatkoznak, amikor a tevékenységük korlátozása felmerül.^[54] A *social media* hálózatok és a videomegosztó portálok platformot biztosítanak felhasználók számára, azok tartalmait gyűjtik és rendezik össze, a jogsértő tartalmakkal szembeni fellépést célzó jogi szabályozás azonban nemcsak felhasználók véleményszabadságát, hanem a sajátjukat is érinti. Mivel e szolgáltatások a közvetlen emberi behatást szükségtelenné tevő algoritmusokkal működnek, immáron ezen algoritmusok „véleményszabadsága” is felvethető kérdéssé vált.^[55] Mindazonáltal ma már nem vitatható, hogy tényleges „beszéd” (kinyilvánított vélemény) nélkül is lehet valaki a véleményszabadság alanya.

[26] A „beszéd” lehetséges módjai is bővültek az online világban. Miközben az interneten elérhető szöveg, kép, hang vagy audiovizuális tartalom nagyjából analóg a korábbi sajtóban, rádióban és televízióban megjelenő tartalmakkal, az online kommunikáció új véleménynyilvánítási formákat teremtett. Bírósági ítélet mondja ki (teljesen ésszerű módon), hogy a Facebook „tetszik” (*like*) gombjára kattintás „beszéd”, azaz alkotmányos védelemben részesített megnyilvánulás.^[56] A keresőmotorral előállított lista egy adott keresésre szintén „beszéd”.^[57]

[27] Nem csupán a „beszéd” kinyilvánítási módjai bővültek az internet hatására, hanem annak stílusa, modora is jelentősen átalakult. Miközben az interneten is olvasható szépirodalom és tudományos értekezés, az új eszközt használó megszólalók jelentős része a sajtóban, a rádióban, a televízióban nem megszokott stílusban kommunikál. Ennek legkézenfekvőbb példái a névtelen kommentek és az egyes online fórumok, ahol igen gyakori a gyalázkodó hangnem. A jogrendszernek tehát szembesülnie kellett a kérdéssel, hogy a Cohen-féle vulgaritás és a másokat sértő gyalázkodás az interneten milyen jogi következményekkel kell hogy járjon – védelmet kap-e vagy korlátozható.

2. A szólásszabadság korlátozása

2.1. A korlátokról általában

[28] A vélemény- és sajtószabadság védelmét élvezi minden olyan vélemény, álláspont, megnyilvánulás, kifejezés, amelyet valamely jogszabály nem korlátoz. A korlátoknak minden esetben megfelelően indokoltnak és kellően szűkre szabottnak kell lenniük: a jogkorlátozásnak a formai feltételeken túl tartalmi szempontból is meg kell felelnie az egyes rendszerekben megállapított szigorú követelményeknek. Harold Laski írta: „nem tekinthetem a szólásszabadságot

korlátlanok. Nem engedhető meg, hogy felesleges szenvedést okozzák bárkinek is, hacsak a társadalom nem nyer ezáltal valami fontosat.”^[58] Ez a „társadalmi nyereség” több irányban nyilvánulhat meg: a közügyek szabad vitájában vagy az egyén autonómiájának biztosításában, személyisége kiteljesedésében.

[29] A kérdés tehát az, milyen érdekek sérelme és a sérelem milyen mértéke alapozza meg a jogkorlátozást. Három csoportra oszthatók az egyes, korlátozást igazoló érdekek:

- a közösség (társadalom) egészének érdekei (az alkotmányos rend védelme, külső és belső biztonság, a nemzeti jelképek, a közérkölcse védelme, a plurális, sokszínű közvélemény védelme);
- az egyes társadalmi csoportok érdekei (a faji, vallási, etnikai alapú gyűlölet kifejezésének, a holokauszt tagadásának tiltása);
- az egyének érdekei (a személyiségi jogok magán- vagy büntetőjogi védelme).

[30] Az egyes kategóriák éles elválasztása megtévesztő lehet, mert olyan látszatot kelt, mintha ezek az érdekek egymástól teljesen függetlenül, akár egymás ellenében is léteznének. Az egyes társadalmi csoportok érdekei például nem elszigeteltek: a megkülönböztetés, a gyűlölet elleni küzdelem közös érdekünk. A gyűlölködő kifejezések pedig nem egy nehezen körvonalazható társadalmi csoport, hanem az így megsértett egyének jogait és érdekeit sértik. Ha pedig a vélemények sokféleségét, a plurális közvéleményt kívánjuk elősegíteni, akkor általában nem is a szabadság korlátozásáról, hanem gyakorlásának elősegítéséről van szó; de a sokféleség olykor csak a sajtószabadság bizonyos korlátozása árán valósulhat meg: egyeseknek csöndben kell maradniuk, amíg mások beszélnek.

[31] Az alapjog-korlátozás alkotmányosságának nemcsak annak lehető legkisebb mértéke és megfelelő formája a szükséges feltétele, hanem a korlátozás mögött álló, kellően nyomós indok is. A korlátozás alapja a véleményszabadság esetében csak valamely külső ok lehet, tehát sohasem a vélemény tartalma. A külső ok lehet más alapjog védelme, gyakorlásának biztosítása, vagy más olyan érték, amelyet az Alaptörvény véd. A korlátozás eltérő, lehetséges indokai a szükségesség vizsgálatakor más súllyal esnek latba, attól függően, mit védenek. Az Alkotmánybíróság (a továbbiakban: AB) szerint:

[a] vélemény szabadságával szemben mérlegelendő korlátozó törvénynek nagyobb a súlya, ha közvetlenül másik alanyi alapjog érvényesítésére és védelmére szolgál, kisebb, ha ilyen jogokat csakis mögöttesen, valamely „intézmény” közvetítésével véd, s legkisebb, ha csupán valamely elvont érték önmagában a tárgya (például a köznyugalom).^[59]

[32] A véleményszabadság korlátozásával kapcsolatban az AB időnként megemlíti egyéb, speciális szempontokat is. Korlátozható például a kifejezés módja, formája, ha más módon vagy formában ugyanaz a tartalom szabadon kifejezhető,^[60] vagy például alkotmányosnak minősülhet a korlátozás, ha a vizsgált jogszabály egyszerre több olyan érdeket is véd, amelyek külön-külön nem alapoznák meg annak alkotmányosságát (kumulatív hatás).^[61]

[33] A vélemény- és sajtószabadság határainak meghúzásakor a korlátozásnak a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségeknek megfelelően kell történnie. Ezen kötelezettségek közül kiemelkedő jelentőségű az *Emberi Jogok Európai Egyezménye* (a továbbiakban: EJE) és a betartása fölött őrködő EJB joggyakorlata.

2.2. Hírnév- és becsületvédelem

[34] Az emberi személyiség jogi védelmének egyik legfontosabb területe az egyén külső, társadalmi

megítélésének kedvezőtlen változását megakadályozni kívánó hírnév- és becsületvédelem, avagy rágalalmazási jog. A jogrendszer e szabályokkal azt célozza, hogy az egyénről a nyilvánosságban megjelenő vélemény („beszéd”) – elsősorban valótlan tényállításokkal – ne rombolja le alaptalanul az illetőről alkotott külső képet. A személyiség számára biztosított védelem ütközhet a közügyekről folytatott szabad vitához fűződő érdekekkel, és a jogrendszernek a véleményszabadság határainak megvonásakor e két szempontot kell mérlegelnie. A rágalmazással szembeni szabályok több jogterületen is megjelenhetnek: a polgári jogban, a büntetőjogban vagy a médiaszabályozásban. E kérdésben az egyes államok megközelítése jelentősen eltérő, de a nyugati jogrendszerekben közös kiindulópont a közügyekben folytatott vita erőteljes védelme, így a közéleti szereplők személyiségi jogainak védelme a véleményszabadsághoz képest háttérbe szorul.

[35] A közéleti szereplők személyiségvédelmének határait elsősorban a bírósági döntések alakítják. Ennek legekleatásabb példája a New York Times v. Sullivan ítélet,^[62] amelyben az amerikai Legfelső Bíróság a közéleti vita szabadságát védő új mércét határozott meg: a döntés értelmében a választott köztisztviselő csak akkor perelhet sikeresen a megbízatásával kapcsolatban tett, hírnevét sértő állítások közzététele esetén, ha bizonyítja, hogy a közlő rosszhiszemű volt, azaz tudta, hogy az állítás valótlan, vagy azért nem tudott annak valótlanágáról, mert igazságtartalmának vizsgálatakor súlyosan gondatlanul járt el.^[63]

[36] Az a személyi kör, amelynek jogait a véleményszabadság széles körű védelmével párhuzamosan kevésbé indokolt védeni, gyorsan bővült.^[64] Azonban a közügyekkel kapcsolatba kerülő magánszemélyek rágalmazással szembeni védelme tárgyában, a Gertz v. Welch ügyben a bíróság úgy döntött,^[65] hogy a felperes ügyvéd nem közszereplő, így esetében nem alkalmazandó a New York Times szabály. Ilyen esetben a rágalmazásért fennálló felelősség megállapításának feltétele az, hogy a felperes bizonyítsa a rágalmozó valamely „hibáját”, azaz legalább azt, hogy gondatlanul járt el.

[37] A rágalmazás *tortján* kívül a „lelki (érzelmi) szenvedés szándékos okozásának” *tortja* is alkalmas lehet a személyiség védelmére, a közszereplők általi alkalmazásának lehetőségét azonban a Legfelső Bíróság ítélete alaposan leszűkítette. A Hustler Magazine v. Falwell ítélet szerint ellentétes volna az Első Alkotmánykiegészítéssel,^[66] ha a közéleti szereplőkkel kapcsolatos megnyilvánulások alapján jogi felelősség lenne megállapítható, pusztán mert a közlőnek szándékában állt megsérteni az illetőt vagy mert egyéb ártó szándékkal tette közzé véleményét. A sérelem és a felháborodás önmagában még nem alapozza meg a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozását.

[38] A rágalmazás törvényi és *common law* (->a *common law jogrendszerek*) szabályai keverednek az angol jogban. A felelősség alóli, törvényben meghatározott mentesülés lehetőségét a Reynolds v. Times Newspapers ügyben született ítélet tágította ki.^[67] A döntés értelmében a véleményszabadság védelmét bizonyos feltételekkel ki kell terjeszteni azokra az esetekre, amikor a közlő közérdeklődésre számot tartó témában téves állításokat közöl. Ez a New York Times szabálynál jóval kevésbé erőteljes védelmet biztosít a közügyek megvitatásának, és a közlés körülményeinek esetről esetre történő mérlegelését teszi szükségessé. A Jameel-ügyben a Lordok Háza megállapította,^[68] hogy a vitatott publikációnak nemcsak közüggyel kapcsolatban állónak, hanem „felelősségteljesnek és tisztességesnek” is kell lennie.^[69]

[39] A *Defamation Act* (2013) jelentős módosulást idézett elő a szabályozásban. A törvény a közérdekű ügyekkel kapcsolatos állítások vonatkozásában mentességet biztosít, amelynek feltétele, hogy az közérdekű ügyre vonatkozzon, és hogy a közzétevő megalapozottan gondolja azt, hogy mondandójának nyilvánosságra hozása is a közérdeket szolgálja.^[70] Szintén a közérdeket szolgálja a „tisztességes vélemény” védelme annak ellenére,^[71] hogy a védelemnek nem feltétele, hogy a vélemény közérdekű ügyre vonatkozzon. A „tisztességes vélemény” mentesülési okként csak akkor alkalmazható, ha a vélemény ténybeli alappal rendelkezik, amelynek valósága igazolható, és a közlő jóhiszeműen járt el.

[40] Az EJB a kérdéssel kapcsolatban a közös európai elvek kialakítására törekszik. Barendt a

bíróság hírnévvédelemre vonatkozó ítélkezési gyakorlatának három kirajzolódó jellegzetességét jelöli meg: (1) az EJB nem elsősorban a közszereplők hírnévvédelmének csökkentett mértékét írja elő, hanem a közügyek vitáinak lehető legszélesebb védelmét, tehát nem az állítás tárgyaként szereplő személy státusza, hanem a vita közérdekűsége szempontjából dönt; (2) a Bíróság elválasztja egymástól a tényállításokat és a véleményeket, ez utóbbiaknak szélesebb körű védelmet nyújtva, ezzel párhuzamosan pedig elismerve a hamis tényállítások polgári és büntetőjogi szankcionálhatóságát és – bizonyos megszorításokkal – a bizonyítási teher alperesre/vádlottra helyezését; (3) a Bíróság szövegkörnyezetével együtt a közzétett állítások, a publikáció egészét vizsgálja, ami azzal a következménnyel jár, hogy egyes, önmagában, kiemelve nézve hírnévsértő kitétel a Bíróság szerint még nem lesz feltétlenül jogsértő.^[72] Ugyanakkor a megtámadott személy⁷² pozíciója, korábbi magatartása és a közlés tartalma (valós-e vagy valótlan), egyéb körülményei (az információszerezés módja, a közlemény stílusa, következményei) is vizsgálандó.^[73] A véleményszabadság védelmének mértéke eltérő lehet, ha a kritika célpontja a kormány tagja, politikus, közhivatalnok, az igazságszolgáltatás alkalmazottja vagy közhatalommal nem bíró híresség, esetleg magánszemély.

[41] A személyiségi jogok érvényesíthetőségének ellenében, a közéleti vita nyíltságának javára első ízben a *Lingens v. Austria* ügyben ítelt a testület.^[74] Az EJB úgy határozott, hogy egyfelől az értékítéletek esetén a valóság bizonyítása nem követelhető meg, másfelől a politikusok szükséges tűrésküszöbének a becsületsértő, hírnévsértő kifejezések esetében jóval magasabban kell lennie, mint mások esetében. Leszögezte, hogy a politikai vita szabadsága a demokratikus társadalom működésének középpontjában áll, megóvása pedig az EJE egyik fő célja.

[42] A politikusok kritizálhatóságának szabadsága az EJB meggyökeresedett gyakorlata szerint széles körű, hiszen ők saját akaratukból lépnek ki a nyilvánosság elé és vállalják az erőteljes bírálatot. Az EJB az elvet később kiterjesztette valamennyi, közügyekkel kapcsolatba kerülő személyre. A *Thorgeirson v. Iceland* ügyben leszögezte,^[75] hogy nemcsak a politikai ügyekben, hanem valamennyi közéleti vita során tett állítás fokozott védeltséget élvez. A *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway* ítélet szerint a közérdekű ügyre vonatkozó állítások tekintetében az ügyben érintett magánszemélyek tűrésküszöbe is magasabban van.^[76]

2.3. A magánszféra védelme

[43] A magánszféra védelmének mértéke és módja az egyes jogrendszerekben jelentősen eltérhet.^[77] A rágalmozási joghoz hasonlóan e területen is a közügyek nyílt vitatása a kiindulópont; az egyes közéleti szereplők magánélethez való joga a véleményszabadsággal szemben visszaszorulhat. ->A **magánélet védelme** egyszerre magánjogi (kártérítési jogi) és adatvédelmi kérdés. Előbbi a rágalmozással szembeni fellépéshez hasonlóan az emberi személyiséget védi, és az egyén akaratától teszi függővé a jogérvényesítést (magánjogi per), utóbbi pedig a személyes adatok kezelői számára határoz meg kötelezettségeket. A magánélet védelmének lehetséges büntetőjogi dimenziója is, de a nyilvános szférában felmerülő jogviták esetében ez kevésbé releváns.

[44] A magánszféra jogi fogalma (->**magánszférajogok**) az egyes jogrendszerekben jóval tágabb körvonalú, mint amit a „beszéd” útján elkövethető jogsértések köre kirajzol. Az amerikai *privacy*-felfogás az önrendelkezési jog bizonyos elemeit is ide tartozónak tekinti, mint például az egyén saját teste feletti rendelkezési jogát (és ebből vezeti le például a jogot az abortuszhoz),^[78] az EJB esetjoga pedig egyfajta általános szabadságjog értelemben alkalmazza az EJE magán- és családi életet védő 8. cikkét. A továbbiakban kizárólag azon problémákkal foglalkozunk, amelyek a magánszféra és a véleményszabadság lehetséges ütközőpontjait érintik.

[45] Samuel Warren és Brandeis klasszikus tanulmánya kifejezetten a bulvársajtóval szemben fogalmazta meg „az egyedül hagyatáshoz való jog” (*the right to be let alone*) szükségességét.^[79] A cikk írói szerint a sajtó kielégíthetetlen éhsége az újabb és újabb szenzációra és a „pletykára”, valamint a fényképezés technikájának fejlődése a korábbiakban ismeretlen mértékben veszélyezteti az egyén

szuverén, belső világának érinthetetlenségét.

[46] A XX. század amerikai jogában fokozatosan formálódó *privacy tort*jának egyes tényállásai William L. Prosser klasszikussá vált felosztása alapján a következők: (1) behatolás a magánszférába – tehát a bizalmas információk megszerzésére irányuló tevékenység; (2) zavarba ejtő, magántermészetű (és igaz) információk közzététele; 3) egy személy hamis színben való lefestése, valós vagy akár hamis, de rágalmazónak nem minősülő tények közzétételével; 4) egy személy nevének vagy képmásának engedély nélküli, üzleti célú felhasználása.^[80]

[47] A Legfelső Bíróság 1965-ös döntése szövetségi szinten is elismerte a magánszféra általános védelmét, az *invasion of privacy*-t.^[81] Ezzel együtt a magánszféra védelme csak az állammal szembeni viszonyokban minősül alkotmányos jognak (lásd Tizennegyedik Alkotmánykiegészítés), magánfelek vitáiban nem. Ennek megfelelően a véleménynyilvánítás szabadsága és a magánszférához fűződő érdek ütközésekor többnyire az előbbi kerekedik felül. Az amerikai jog általában véve erősebbnek tartja a „hírtérték” szempontját, így a közterületen történt vagy közügyet érintő események és a közéleti szereplők magánéletéhez kapcsolódó információk, felvételek közzétehetők, ha a közönség tájékoztatásához kapcsolódnak.^[82] A szólás szabadsága azon helyzetekben is erősebb védelmet kaphat, amikor a megtámadott egyénnek valóban érdeke fűződik egy adott esemény – például egy temetés – intimitásának megőrzéséhez.^[83] A védelem szűk körű korláta az egyén legbensőbb szférájába tartozó információkhoz kapcsolódik, mint például az egészségi állapot vagy a szexuális élet. A hozzájárulás nélkül az egyénről közzétett meztelen vagy akár pornográf felvétel egyértelműen jogsértő, akkor is, ha híresség szerepel rajtuk.^[84]

[48] Az angol jog sem ismeri el a magánszféra általános védelmét, az amerikai megoldással ellentétben nem is létezik önálló *privacy tort*. A személy nevéhez, hangjához, képmásához fűződő gazdasági érdekeket az *appropriation of personality* védi, a bizalmas információk közzététele ellen a *breach of confidence tort*ja nyújt jogvédelmet. Egyes törvények szintén védelmet nyújtanak a magánszféra megsértésének bizonyos speciális eseteiben (*Data Protection Act* [1998], az angol adatvédelmi törvény, a magánlevelezést védő *Post Office Act* [1969], a jogellenes lehallgatások ellen védelmet nyújtó *Interception of Communications Act* [1985]).

[49] A *Campbell v. MGN* ügyben a Lordok Háza a hírességekkel kapcsolatos bizalmas, de hírtértékű információk ügyében döntött.^[85] A Naomi Campbellről titokban készült fényképek (ahogy a rehabilitációs klinika épületét elhagyja) megjelentetése eszerint jogsértő volt, míg a függőségéről és a kezelés tényéről szóló beszámoló megengedett, de csak az egészségügyi ellátás részleteinek taglalása nélkül. A bíróság szerint nem fűződik közérdek ahhoz, hogy az olvasók a részleteken csámcsogjanak: „érdekes” ugyan számukra, de nem szolgálja az érdekeiket.

[50] Az elmúlt bő egy évtized angol ítélkezési gyakorlatából összefoglaló jelleggel kiemelhetők a felmerülő viták eldöntésének fő szempontjai: (1) Volt-e a kérelmezőnek az adott helyzetben észszerűen elfogadható elvárása magánéletének tiszteletben tartásával kapcsolatosan? (2) Indokolja-e bármiféle közérdek a magántermészetű információ (fénykép) közzétételét? (3) Az információ milyen széles körben vált ismertté? A már a nyilvánosság elé került információk tekintetében ugyanis kevesebb az esély a jogvédelemre.

[51] A magántitok nyilvánosságra hozatala is megvalósítja a magánélet megsértését. A *PJS*-ügyben a Legfelső Bíróság kimondta, hogy a hírességek szexuális életéről való beszámoló nem tekinthető közérdekűnek.^[86]

[52] Az *EJEB* gazdag gyakorlatot alakított ki a magánélet védelme körében. A *Karhuvaara and Iltalehti v. Finland* ügyben született ítélet szerint a politikusok magánélete bizonyos fokig szabadon a nyilvánosság elé vihető.^[87] A *Kulis v. Poland* ügyben az *EJEB* ezt megerősítve mondta ki,^[88] hogy bár a családi ügyek, a szülő–gyermek viszony általában véve még közszereplők esetében is bizalmas információnak minősül, a család tagjainak viselkedése közüggé emelheti azt.

[53] A *Peck v. the United Kingdom* ügyben a magánember magánszférához való jogának

terjedelméről kellett dönten a közterületen készült felvételek esetében.^[89] A kiszolgáltatott helyzetben lévő – éppen sikertelen öngyilkosságot elkövető – kérelmező, dacára annak, hogy közterületen tartózkodott, még nem vált közszereplővé, és képmásának és a közterületi kamera őt ábrázoló felvételének nyilvánosságra hozatala jogsértő.

[54] A közéleti szereplőkről készült fényképek megítélésében mérföldkő a Von Hannover v. Germany ügy.^[90] Bár a közéleti szereplőknek nyilvánvalóan szűkebb a lehetőségük magánéletük védelmére, a privát szférát az ő esetükben is elismeri és védi a jog. Ugyanakkor a kérelmező (monacói hercegnő), bár közéleti szereplő, de nem birtokol közhatalmat, nem politikus. A közönséget nyilvánvalóan foglalkoztatja a magánélete, de ehhez különösebb olyan érdeke, amely az ő jogát ebben a helyzetben megelőzné, nem fűződik. A hírérték azonban a magánélet védelmét háttérbe szorítja. A hercegnő által kezdeményezett két újabb ügyben az EJB erre alapozva elutasította a kérelmét.^[91]

2.4. Erőszakra vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívás és fenyegetés

[55] A jogellenes cselekedetekre való felhívás, fenyegetés, zaklatás valamennyi nyugati jogrendszerben büntetendő, de a szóláskorlátozás mércéje e kérdésekben is eltérő. Az amerikai jogrendszer például csak az erőszakcselekmények nyilvánvaló és közvetlen veszélye (*clear and present danger*) esetén lép fel a beszélővel szemben. A doktrínát a Schenck v. the United States ügyben fogalmazta meg első ízben Holmes bírósági elnök:

[a] kérdés minden esetben az, hogy a használt szavakat vajon olyan körülmények közepette hozták-e nyilvánosságra, és olyan jellegűek-e, hogy jelentős károk nyilvánvaló és közvetlen veszélyét idézik elő, amit a kongresszusnak joga van megelőzni.^[92]

[56] A *clear and present danger* doktrína máig érvényes megfogalmazása a Brandenburg v. Ohio ügyben született meg. A bíróság által meghatározott teszt alapján azok a közlések, amelyek erőszakra vagy más jogsértésekre hívnak fel, csak akkor korlátozhatók, ha (1) a beszélő jogellenes cselekményekre való felbujtás szándékával szólalt meg; (2) a beszéd azonnali jogellenes cselekményre uszított, és (3) a beszéd valószínűsíthetően tényleges jogellenes cselekményeket idéz elő.^[93]

[57] A Chaplinsky v. New Hampshire ügyben a Legfelső Bíróság megállapította, hogy a „támadó szavak” a véleményszabadság védelmi körén kívül esnek. Azok minősülnek ilyenek, amelyeket közvetlenül a jelenlévő megtámadott félnek címeznek, és amelyek a megtámadott sérelmét okozzák vagy a köznyugalmat sértő reakcióra izgatnak.^[94] A Virginia v. Black ügyben a bíróság definíciója szerint a „tényleges fenyegetések” (*true threats*) azon közlések, amelyek jogellenes erőszakos cselekmények elkövetésének szándékát fejezik ki a megtámadott egyén vagy csoport felé.^[95]

[58] A brit *Public Order Act* (1986) több rendelkezése is bünteti az erőszakos fellépést, rendbontást, ami fenyegetésben is nyilvánulhat.^[96] Az erőszakra uszítás vagy fenyegetés (->**erőszak és fenyegetés**) azonban csak akkor büntetendő, ha a megtámadott fél észszerűen tarthatott a személyes biztonságát sértő tényleges erőszak bekövetkeztétől. A fenyegető, gyalázkodó, sértő kifejezések használata vagy más hasonló magatartás akkor büntethető, ha annak a szándékával történt, hogy a megtámadott fél azt higgye, azonnal jogellenes erőszakot fognak alkalmazni vele szemben vagy a megtámadott fél azonnali erőszakos fellépését provokálja ki.^[97] A beszéd által kialakuló veszély azonnalisága és ténylegessége tehát a brit jogban is a jogi tilalom feltétele, még ha alacsonyabb is a szóláskorlátozás mércéje.

[59] Az Európai Unió Tanácsának a rasszizmus és idegengyűlölet visszaszorítását célzó kerethatározata a közösségekkel vagy tagjaival szembeni erőszakra uszítás tilalmának uniós szintű

egységesítését tűzte ki célul.^[98] A kerethatározat szerint a tagállamokban tiltani kell a közösségek ellen irányuló erőszakra (és gyűlöletre) izgatást. A tagállamok dönthetnek afelől, hogy kizárólag azon magatartásokat büntetik, amelyek „valószínűsíthetően megzavarják a közrendet” vagy azokat, amelyek fenyegetők, zavarók, sértők.^[99] Az EJEB az elé került számos török érdekeltségű ügyben megállapította, hogy a politikai beszéd fokozott védelmet élvez, de ha a közzétett vélemény erőszakos cselekmények elkövetésére uszít, akkor az államnak megvan a kellő mozgástere ahhoz, hogy korlátozza a véleménynyilvánítás szabadságát, ha azt a közrend védelmében szükségesnek ítéli.^[100]

2.5. Gyűlöletbeszéd

[60] A gyűlölködő megnyilvánulásokra összefoglalóan használt „gyűlöletbeszéd” (->**gyűlöletbeszéd**) kifejezés az amerikai terminológia (*hate speech*) tükörfordításaként honosodott meg a magyar nyelvben. A „gyűlöletbeszéd” szót magát a jogszabályok nem használják, e kifejezés ma a közösség elleni uszítás (Btk. 332. §), az önkényuralmi jelkép használata (Btk. 335. §), a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása (Btk. 333. §) és a nemzeti jelkép megsértésének (Btk. 34. §) bűncselekményeire, a médiaszabályozásban szereplő gyűlöletkeltés és kirekesztés tilalmára [*a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól* szóló 2010. évi CIV. törvény (Smtv.) 17. § (1)–(2) bekezdése], valamint a Ptk.-ban nevesített „súlyosan sértő vagy kifejezőmódjában indokolatlanul bántó” közösségi jogsérelem bekövetkeztének [Ptk. 2:54. § (5) bekezdés] esetére vonatkoztatható.

[61] A gyűlölködő kifejezések széleskörű szabadsága mellett érvelők szerint a szigorúbb korlátozással megingana a társadalomban kívánatos egyensúly, mivel a jog eszközeivel emelnénk ki egyes olyan nézeteket, amelyek a véleményszabadság védelmére méltatlannak ítéltetnek. A vélemények egyenjogúságát biztosítani kell – ezt kívánja a polgárok egyenlő méltósága éppúgy, mint a demokrácia játékszabályainak elfogadása. Valamely – mégoly sértő – vélemény hangoztatása nem azonos az ily módon megtámadott közösség valamely tagjával szembeni tényleges károkozással. A „vélemény” és a cselekvés egybemosásával, és a véleményszabadság korlátozásával megfosztjuk az egyént (a közlés címzettjét vagy akaratlan befogadóját) attól a lehetőségtől, hogy felelős, erkölcsi lényként döntsön és utasítsa el a gyűlöletkeltést.^[101]

[62] Az Európa Tanács gyűlöletbeszédről szóló ajánlása szerint

a „gyűlöletbeszéd” úgy értendő, mint ami a véleménynyilvánítás minden olyan formáját lefedi, amely fajgyűlöletet, xenofóbiát, antiszemitizmust vagy az intolerancián alapuló gyűlölet más formáit terjeszti, arra buzdít vagy igazolja, magában foglalva az erőszakos nacionalizmus és népközpontúság, megkülönböztetés és a kisebbségek, bevándorlók vagy bevándorló származású emberekkel szembeni ellenségesség révén kifejezett intoleranciát is.^[102]

[63] A gyűlöletbeszéd tehát az egyes társadalmi csoportokkal vagy azok tagjaival szembeni, az adott csoporthoz való tartozásuk miatt kialakuló gyűlölet nyilvános kifejezését jelenti. Ezek egyfelől sértik a csoport tagjait, másfelől a legtöbb esetben fontos közügyekkel kapcsolatos véleményeknek számítanak – a gyűlöletbeszéd jogi megítélését e kettősség teszi különösen nehézé.

[64] Az Egyesült Államokban az Első Alkotmánykiegészítés gyakorlata nem teszi lehetővé a gyűlöletbeszéd generális tiltását. A gyűlöletbeszédre adott amerikai jogi válasz legismertebb példája a Skokie-ügy, amelyben a Legfelső Bíróság nem tartotta megengedhetőnek egy neonáci felvonulás megtiltását.^[103] Az R. A. V. v. St. Paul esetben a Legfelső Bíróság megállapította,^[104] hogy az egyébként korlátozható megnyilvánulások (az adott esetben: rasszista „támadó szavak”) között nem szabad önkényesen diszkriminálni, a gyűlölettel szemben fellépő városi rendelet pedig – mivel csak

bizonyos beszédet tiltott – megsértette a nézőpontsemlegesség elvét, mert csak a fajon, bőrszínen, meggyőződésen, valláson vagy nemen alapuló gyűlöletkeltést korlátozta. A Virginia v. Black ügyben született ítélet tanúsága szerint az erőszakkal való fenyegetés tiltása nem alkotmányellenes.^[105] Az állam tehát kiemelheti és korlátozhatja kizárólag azon magatartásformákat, amelyek a leginkább fenyegetők (az adott ügyben az égő kereszt elhelyezését). Nem az égő kereszttel okozott riadalom vagy felháborodás indokolja a korlátozás alkotmányosságának elismerését, hanem a tényleges fenyegetés. A gyűlöletbeszéd tehát általában nem tiltható, de ha az tényleges fenyegetést fejez ki vagy erőszakcselekmény nyilvánvaló és közvetlen veszélyét idézi elő, akkor korlátozható.

[65] Ezzel szemben Európában széles körben korlátozzák a gyűlöletbeszédet, általában a büntető törvénykönyvekben.^[106] E korlátok – az amerikai megoldástól eltérően – a legtöbb európai államban nem teszik a beszéddel előidézett veszély magas intenzitását a korlátozás feltételévé. Az Európában legelterjedtebb, gyűlöletbeszédre vonatkozó korlátozás a közösségekkel szembeni, különféle cselekedetekre való „izgatást” (*incitement*) tiltja. Szinte valamennyi uniós tagállamban létezik efféle korlátozás. E büntetőjogi jogszabályok nagymértékben hasonlítanak egymásra mind céljukban, mind a védett közösségek azonosításában, mind pedig a lehetséges szankciók meghatározásában. Az egyes államok legtöbbször a gyűlöletre, erőszakra vagy a diszkriminációra való izgatást tilalmazzák, olykor egymás mellett, másszor külön tényállásokban.^[107]

[66] A brit *Public Order Act* (1986) alapján a fenyegető, gyalázkodó, sértő kifejezések korlátozhatók. A törvény tiltja a fajon, bőrszínen, nemzetiségen, állampolgárságon, etnikai származáson alapuló (együttesen: rasszista) gyűlölet, valamint a vallási vagy szexuális orientáció alapján szerveződő közösségekkel szembeni gyűlölet egyes kifejeződéseit. A rasszista kifejezések akkor tilthatók, ha valószínűsíthetően gyűlöletet keltenek vagy – ilyen valószínűség hiányában – ha a közlő szándéka a gyűlölet felkeltésére irányul. Ettől eltérően a vallási vagy szexuális orientáción alapuló gyűlölet esetében csak a gyűlölet felkeltésére irányuló szándékot írja elő követelményként a törvény.^[108]

[67] Az Európai Unió Tanácsának a rasszizmus és idegengyűlölet visszaszorítását célzó kerethatározata elvárja,^[109] hogy az Európai Unió tagállamai egységesen tiltsák a közösségek ellen irányuló erőszakra vagy gyűlöletre izgatást. Ahogy említettük, ez a kerethatározat nélkül is megvalósul, amint az az EJB gyakorlatából is kiviláglik. A Bíróság a *Handyside v. the United Kingdom* ügyben leszögezte, hogy önmagában a kifejtett vélemény sokkoló, felháborító, zavaró jellege nem alapozza meg a szóláskorlátozás lehetőségét, ha valamely, az EJE által védett érdek nem sérül.^[110] Ez a gyűlöletbeszéd esetében is megfelelő kiindulópont, ugyanakkor megjegyzendő, hogy a tagállamok jelentős részében a büntető törvénykönyvekben a közösségekkel szembeni „offenzív” („csak” sértő, de nem másokat izgató vagy uszító) vélemények továbbra is büntethetők lehetnek.

[68] A gyűlöletbeszéd korlátozásával kapcsolatos strasbourgi joggyakorlat sajátossága, hogy a kérelmek befogadásakor a bíróság nem csupán az EJE szólásszabadságot védő 10. cikkét, hanem a joggal való visszaélést tiltó 17. cikkét is figyelembe veszi. A *Glimmerveen and Hagenbeek v. the Netherlands* ügyben^[111] az Emberi Jogok Európai Bizottsága kimondta, hogy a rasszista tartalmú vélemények a véleményszabadsággal való visszaélésnek számítanak, ellentétesek a 17. cikkel, és így az állam általi szóláskorlátozás nem sérti meg az Egyezményt, mert az általa védett jogok gyakorlása nem irányulhat mások jogainak vagy szabadságának elpusztítására, a közzétett vélemény pedig nem lehet ellentétes az EJE által védett alapvető értékekkel.

[69] Az EJB elvi jelentőséggel állapította meg egy ügyben, hogy a tolerancia, valamint minden ember egyenlő méltóságának elismerése képezik a demokratikus, plurális társadalom alapjait. Éppen ezért tekinthető egyes demokratikus társadalmakban szükségesnek, hogy szankcionálják vagy akár meg is előzzék azon kifejezések használatát, amelyek gyűlöletet keltenek, terjesztenek, hirdetnek, igazolnak, feltéve, hogy a korlátozás az elérni kívánt céllal arányos. A gyűlölködő kifejezések tehát nem élvezik a 10. cikk védelmét.^[112] A gyűlöletbeszéd korlátozása és a mérce meghatározása többé-kevésbé az államok belátásán múlik, e mozgásterük azonban nem korlátlan.

A Jersild v. Denmark ügyben a bíróság megállapította,^[113] hogy a rasszista fiatalokkal riportot készítő újságíró gyűlöletbeszéd miatti elítélése megsértette az Egyezményt, mert ő csak a kötelességét tette, amikor egy közérdeklődésre számot tartó témáról beszámolt, felhívva a társadalom figyelmét a fajgyűlölet súlyos problémájára. A televíziós műsor egyértelműen a vitában való részvételt és nem az abban ismertetett nézetek terjesztését szolgálta.^[114]

2.6. Jelképes beszéd

[70] Jelképes aktusok, ha véleményt fejeznek ki, szintén a véleményszabadság értelmezési körén belül helyezkedhetnek el. Az amerikai O'Brien ügyben^[115] a katonai behívó elégetése minősült ilyennek, igaz, a Legfelsőbb Bíróság úgy döntött, hogy a tett az állam azon érdekét sérti, amely a sorozás zavartalanságához fűződik, és a szabály, melynek értelmében a behívó megsemmisítése vagy megrongálása büntethető, nem kifejezetten a szólásszabadság korlátozására irányul, ezért O'Brien elítélése nem sértette az Első Alkotmánykiegészítést.

[71] A Legfelső Bíróság több olyan ügyben is döntött, amelyek előzményeként az amerikai zászlót égették vagy torzították el politikai állásfoglalásként. A Street v. New York ügyben a zászló megcsonkítását, eltorzítását, bemocskolását, a rátaposást, illetve az iránta való megvetés kifejezését tiltó törvény alkalmazása a bíróság szerint alkotmányellenes volt, mert korlátozta a szólás szabadságát.^[116] Az 1989-es Texas v. Johnson döntés indokolásában Brennan bíró úgy vélekedett, hogy a zászlóégetés kommunikatív cselekvés volt.^[117] A jog nem korlátozhatja a véleményszabadságot azért, mert annak tartalmával nem ért egyet. Nem írhatja elő azt sem, hogy milyen magatartások tiltottak, ha a korlátozás az általuk hordozott vélemény ellen irányul. A törvény azon előírása, hogy a zászlógyalázás csak akkor tiltott, ha mások felháborodásával járhat, egyértelműen jelzi, hogy az a vélemény elfojtására irányul. Ez a tartalomra irányuló korlátozás a szólásszabadság kialakult elvei értelmében megengedhetetlen, mivel mások felháborodása, valamint lelki békéjük megőrzése nem megfelelően nyomós érvek a korlátozás mellett.^[118]

[72] Az EJEB a Vajnai v. Hungary ügyben megállapította,^[119] hogy a Magyarországon önkényuralmi jelképnek számító vörös csillagnak – amelynek nyilvános használatát a büntető törvénykönyv tiltotta – túl a kommunista diktatúrához való kapcsolódásán egyéb jelentései is ismeretesek, az a nemzetközi munkásmozgalom jelképe is, tehát nem feltétlenül a diktatúrához és annak ideológiájához kötődik. A kérelmező magatartása nem volt veszélyes a társadalomra vagy a demokráciára, az elítéléshez vezető konkrét helyzetben (egy politikai gyűlésen) nem merült fel a társadalmi béke megzavarásának lehetősége.

2.7. Valótlan állítások

[73] A valótlan állítások miatti felelősségre vonás kérdése hagyományosan a rágalmazási jogban és a magánszféra védelmével összefüggésben merült fel. Az amerikai véleményszabadság-jog nehezen fogadja el a valótlan állítások tilalmazását. A Gertz-döntés értelmében „az Első Alkotmánykiegészítés nem ismer téves gondolatot.”^[120] Ezzel együtt is bizonyos esetekben – közügyeket érintő vitákban rosszhiszeműség esetén^[121] – a valótlanosság járhat jogi következménnyel. A Legfelső Bíróság a United States v. Alvarez ügyben kimondta,^[122] hogy önmagában egy állítás valótlanága nem elegendő ahhoz, hogy kizárja az Első Alkotmánykiegészítés általi védelmét.^[123]

[74] Az Európai Unió Tanácsának a rasszizmus és idegengyűlölet visszaszorítását célzó kerethatározata szerint az EU tagállamaiban egységesen tiltani kell az emberiség elleni, a háborús bűncselekmények, a népiptások tagadását is.^[124] Az Európai Unió legtöbb tagállamában törvény tiltja a nemzeti szocialista rendszer által elkövetett emberiség elleni bűncselekményének tényének tagadását, kétségbe vonását, jelentőségük csorbítását.^[125] Azon országokban, ahol a holokauszt tagadása törvénybe ütközik, az e szabályok alapján történő felelősségre vonást

Strasbourgban sem ítélték a véleményszabadság megsértésének. A Witzsch v. Germany ügyben az EJEB befogadhatatlannak nyilvánította a kérelmet,^[126] mert a kérelmező véleményét az EJEE 17. cikke kivonta a véleményszabadság védelme alól. A bíróság ezen álláspontját megerősítették újabb döntései, amelyekben szintén befogadhatatlannak nyilvánította a holokausztagadás miatt elítéltek kérelmeit.^[127] A Lehideaux and Isorni v. France ügyben nyilvánvalóvá vált az is,^[128] hogy a bíróság csak a holokausz tényeinek tagadását vonja ki a véleményszabadság védelmi köre alól, egyéb történelmi tények nem élvezik ezt a megkülönböztetett bánásmódot.

[75] Ez azt jelenti, hogy a holokausztagadás esetében az általános gyűlöletbeszéd mércéit alacsonyabbra lehet helyezni. A Strasbourgi Bíróság Nagytanácsának a Perincek-ügyben megfogalmazott érve szerint a holokausztagadás – alapvetően rasszista és antiszemita jellege miatt – anélkül büntethető, hogy megfelelné az „izgatás” vagy a „felkavarás” elemnek:

A Bíróság számára annak igazolása, hogy a [holokauszt] tagadását bűncselekménynek nyilvánítsa, nem annyira azon nyugszik, hogy az egy világosan megalapozott történelmi tény, hanem azon, hogy a történelmi kontextus szempontjából az érintett államokban [...] ennek tagadását, még akkor is, ha azt pártatlan történelmi kutatásnak álcázzák, változatlanul úgy kell tekinteni, mint ami demokráciaellenes ideológiát és antiszemitizmust jelent.^[129]

[76] A Nagytanács szerint az örmény népiirtás tagadásának általánosságban nincs ilyen hatása.^[130]

2.8. Kereskedelmi kommunikáció

[77] Powell bíró szavai szerint a *commercial speech* „olyan kifejezés, amely kizárólag a közlő és a közlés címzettjeinek gazdasági érdekeivel kapcsolatos”^[131] Manapság a ->**jogrendszer**ek – a véleményszabadság szempontjából – ehhez képest tágabb körben azonosítják a kereskedelmi kommunikáció védelmét aláátmasztó érdekeket, és így az ilyen kifejezéseknek is széles körű védelmet biztosítanak.

[78] Az amerikai Legfelső Bíróság a Valentine v. Chrestensen ügyben még aggály nélkül helyezte a szólásszabadság hatókörén kívülre a kereskedelmi kommunikációt.^[132] A változást a Virginia State Board of Pharmacy v. Virginia Citizens Consumer Council ügyben született döntés hozta meg.^[133] Blackmun bíró véleményéből kitűnik, hogy a testület nagy hangsúlyt helyezett a fogyasztók és a társadalom szabad információáramláshoz fűződő érdekeire. A reklám ugyanis nem kizárólag a reklámozó, hanem a címzett érdekeit is szolgálhatja, tehát a valós, tisztességes kereskedelmi kommunikáció védettségét élvez. Egy másik kiemelkedő fontosságú amerikai döntés, a Central Hudson Gas v. Public Service Commission of New York ügyben felállított egy négylépcsős tesztet,^[134] amely alapján eldönthető, hogy a *commercial speech* korlátozása a véleményszabadság szempontjából megengedett-e. Ennek alapján a korlátozás vizsgálatakor meg kell állapítani, hogy (1) az adott kifejezés az Első Alkotmánykiegészítés által védett körbe tartozik-e – a *commercial speech* esetében ez akkor lehetséges, ha a jog által megengedett tevékenységet hirdet és nem félrevezető; (2) a korlátozással előmozdítani kívánt kormányzati érdek kellően nyomós-e; (3) a korlátozás alkalmas-e arra, hogy hozzájáruljon az előbbi érdek kielégítéséhez; (4) akad-e olyan, kevésbé korlátozó eszköz, amely alkalmas ezen érdek előmozdítására.^[135] Ha az első vagy az utolsó kérdésre igenlő, a másodikra vagy a harmadikra pedig elutasító válasz születik, akkor a vélemény korlátozása alkotmányellenes.

[79] Az EJEB a Markt Intern & Beerman v. Germany ügyben született döntésében mondta ki először azt, hogy a szintisztán kommerciális érdekeket szolgáló, tehát a közélet vitáiban részt nem vevő hirdetések, reklámok is a véleményszabadság védelmét élvezik,^[136] még ha ez a védelem alacsonyabb szintű is, mint a „politikai beszéd” esetében. A kereskedelmi kommunikáció is

kapcsolódhat azonban a közügyek vitájához, és akkor már eltérő mérce szerint ítélandó meg. A Barthold v. Germany ügyben hozott ítélet alapján például az éjjel-nappali állatorvosi ellátásról folyó vita közügy.^[137] Az abortusz kérdése egyértelműen közügy, a magzatelhajtásra előírt teljes reklámtiltalom pedig egyezményesértő.^[138] Egy csomagküldő cég tisztességtelen üzleti gyakorlatának bemutatása közügy, így az arról szóló, hirdetés formájában megjelenő cikk érdemes a véleményszabadság védelmére.^[139] A mikrohullámú sütőkről írt cikkben a rákbetegség lehetséges kockázatára történő figyelmeztetés a közvitában részt vevő álláspont, így közzététele még kellő tudományos alátámasztás nélkül is megengedett, és nem ütközik a versenyjogi előírásokba.^[140] Ugyanakkor a tisztességtelen magatartás, a valótlán állítások közzététele még közügyekkel kapcsolatban sem megengedett a reklámokban.^[141]

3. Sajtószabadság és médiaszabályozás

3.1. Szólásszabadság – sajtószabadság

[80] A múltban a vélemény- és a sajtószabadság jellemzően nem differenciálódott világos jogi doktrínák mentén. Albert V. Dicey is felváltva, egymás megfelelőiként használta a két kategóriát.^[142] Az Egyesült Államok jogrendszerében, az Első Alkotmánykiegészítéshez kapcsolódó ítéletekben és jogirodalomban szintén azonos jelentéssel szerepeltek, annak ellenére, hogy a *Press Clause* formájában a sajtószabadság önálló említést nyer az amerikai alkotmányban.^[143] A különbségtétel hiánya olyannyira igaz, hogy a szövetségi Legfelső Bíróság a mai napig sem adott önálló tartalmat a sajtószabadság alapjogának.^[144] Ezzel együtt is – tekintettel a véleményszabadság rendkívül széles körű védelmére – a média működése a különbségtétel elmaradása miatt nem szenved hátrányt, azaz nem vonatkozik rá szigorú jogi korlátozás, igaz, többletjogokat sem igen élvezhet.

[81] Ez nem jelenti azt, hogy egyes amerikai szerzők ne érveltek volna a vélemény- és sajtószabadság különválasztása mellett.^[145] Stewart bíró már a múlt század hetvenes éveiben kifejtette, hogy a sajtószabadság – a szólásszabadsággal ellentétben – nem egyéni, individuális jogosultság, hanem a médiát mint intézményt illeti meg.^[146] A média az egyetlen olyan magánvállalkozás, amely konkrétan nevesítve alkotmányos védelemben részesül.^[147] A sajtószabadság nem a médiában dolgozó egyént, hanem az intézményt védi, így a sajtószabadsághoz kapcsolódó esetleges többletjogok és -kötelezettségek is az intézményt illetik vagy terhelik.^[148]

[82] Brennan bíró egy beszédében a sajtószabadságot nem tekintette a véleményszabadsághoz hasonlóan széles körben korlátozhatatlannak. Mint mondta, a médiának tudomásul kell vennie, hogy olyan munkát végez, amelyben többféle, egymásnak akár ellentmondó érdekre is tekintettel kell lennie és teljesítenie kell bizonyos többletkötelezettségeket is.^[149] Brennan is – hasonlóan Stewardhoz – a sajtószabadság megalapozásául szolgáló közösségi érdekeket emeli ki legfőbb különbségként a véleményszabadsághoz képest.

[83] Sonja West a média „különállósága” mellett érvel.^[150] Álláspontja szerint a sajtószabadság nem vonatkozhat kizárólag a közzététel és a terjesztés jogára, azaz nem pusztán bizonyos technológiák szabad használatát védi, hanem demokratikus funkciója is van.^[151] West szerint, ha mindenkit, aki a véleménynyilvánítás szabadságát gyakorolja, felruházunk egyúttal a sajtószabadság – azonos mértékű – védelmével is, az paradox módon a sajtószabadság leértékelődéséhez vezet, mert ez a megközelítés figyelmen kívül hagyja a média sajátos társadalmi szerepét.^[152] A média és a benne dolgozó újságírók ugyanis nemcsak közlést tesznek az egyes véleményeket: a média a társadalmi nyilvánosság első számú mozgatója, motorja, fóruma. A média nem eshet azonos megítélés alá a véleményszabadságot hangosbeszélők segítségével gyakorló egyének csoportjával, még akkor sem, ha az új technológiák segítségével ma már bárki gyűjthet híreket és közzé is teheti azokat.^[153]

[84] Az európai alkotmányok és az egyes jogrendszerek igyekeznek elválasztani egymástól a

vélemény- és sajtószabadságot. A médiára valamennyi európai államban önálló törvényi szabályozás vonatkozik, az EU is alkotott önálló szabályozást az audiovizuális médiaszolgáltatásokra vonatkozóan.^[154] A két jog szétválasztása a brit jogirodalomban is tükröződik.^[155] Thomas Gibbons a közelmúltban megjelent cikkében is kiemeli, hogy a véleményszabadság az egyének és nem az intézmények (médiavállalkozások) joga, a médiához kapcsolódó tulajdonosi jog pedig feltétlen és nem azonos a véleménynyilvánítás szabadságával. A média mint „intézmény” elismerése ugyanakkor fontos, mert ha eléggé erőteljes, akkor elvben ellen tud állni a külső nyomásnak, de ezzel együtt is, a köz érdekében korlátozás alá vonható.^[156]

[85] A sajtószabadságot nem említi önálló jogként a 10. cikk, de ennek ellenére az EJB gyakorlata figyelembe veszi a média társadalmi szerepét és működésének sajátosságait. A médiának ez a gyakorlat kiemelt fontosságot tulajdonít: a demokratikus társadalmi berendezkedés felügyeletét látja el.^[157] A média és az újságírók fokozott védelmet élveznek tehát, de felelősségük is fokozott az utcai szónokéhoz képest: a 10. cikk 2. bekezdése szerinti, a szabadság gyakorlásával járó „kötelezettségek és felelőségek” a média munkájában önálló értelmezést nyernek. Az EJB következetes gyakorlata szerint a médiára hárul a közérdekű információk és közérdekű témákhoz kapcsolódó vélemények közzétételének kötelezettsége.^[158]

[86] A média kiemelt társadalmi szerepéről elsőként a Sunday Times v. the United Kingdom ügyben szólt az EJB.^[159] A szabadság korlátozásának az ítélet alapján a közérdeket kell szolgálnia, így mind a jog gyakorlása, mind annak korlátozása csak akkor lehetséges, ha az a demokratikus társadalomban valóban szükséges. A Jersild v. Denmark ügy ítéletében a bíróság a sajtót a közösség őrkutyájának (*public watchdog*) nevezte,^[160] amelynek szerepe a demokratikus társadalomban döntő fontosságú, ezért szabadsága különös védelmet élvez.

[87] Az Informationsverein Lentia v. Austria ügyben az EJB kiemelte,^[161] hogy a 10. cikk 2. bekezdés azon fordulata, ami megengedi a részes államoknak a médiaszolgáltatás engedélyhez kötését, nem jelentheti azt, hogy az államok e jogukkal visszaélve, maguknak tarthatják fent annak monopóliumát, hanem köteleességük a médiapiac oly módon történő – a szabadság lehető legenyhébb korlátozását megvalósító – megszervezése, amely biztosítja a média szabadságát. A médiarendszer kialakításakor – az engedélyezés, valamint a korlátozások megfelelőségének vizsgálatakor – az elsődleges cél a médiapiac pluralizmusának megteremtése vagy fenntartása.^[162]

3.2. A média fogalma, a sajtószabadság jogosultjai

[88] A média fogalma hosszú ideig – dacára annak, hogy egymás után jöttek létre újabb és újabb formái – nem volt bizonytalan tartalmú. A nyomtatott sajtó, a televízió és a rádió besorolása a média fogalma alá nem lehetett vita tárgya.^[163] A korábbi, „hagyományos” felfogás a média egyes formái (megjelenési és terjesztési módja) alapján határozza meg az érintett tevékenységeket. A technikai fejlettség jelen szakaszában azonban ez már önmagában nem ad megfelelő eligazítást. A médiakonvergencia jelensége folytán az egyes tartalmak immáron nem kötődnek szorosan az őket hordozó médiumok megjelenési formájához: a nyomtatásban megjelenő újságok olvashatók az interneten, a mobiltelefonon pedig nézhetjük a televíziós műsort. Az újonnan létrejövő kommunikációs formák (blogok, kommentek, magánweboldalak, *social media*) pedig nehézségek és következtelenségek nélkül nem sorolhatók be a korábbi kategóriákba.

[89] Útmutatást ad a média fogalma tekintetében az AVMS irányelv „audiovizuális médiaszolgáltatásra” vonatkozó definíciója,^[164] ami alapján az irányelv azon szolgáltatásokra terjed ki, amelyeket:

- a) gazdasági szolgáltatásként,
- b) a szolgáltatás nyújtójának szerkesztői felelőssége mellett,
- c) tájékoztatási, szórakoztatási vagy oktatási céllal,
- d) a nyilvánossághoz történő eljuttatás céljával

nyújtanak.

[90] A fogalom – bár az irányelv ezt nem teszi meg – elvben kiterjeszthető más médiumokra, így a rádióra és a sajtóra is. Fontos, hogy mivel az irányelvvel az EU legfontosabb célja az egységes piac szabályozása, csak a gazdasági (üzletszerűen, az anyagi haszonszerzés reményében, anyagi kockázatvállalás mellett nyújtott) szolgáltatásokkal foglalkozik, ez pedig komoly megszorítást jelent a média fogalmának „hagyományos” tartalmához képest. Ha ezt a fogalmat alkalmazzuk a média egészére, akkor kizárnánk a fogalom alól minden olyan szolgáltatást, amellyel kapcsolatban a kiadójának nincs profitszerzési szándéka.

[91] David A. Anderson is említi azon lehetőséget, hogy a média új fogalmát annak funkciója felől közelítve lehetne meghatározni.^[165] Azaz, ha egy adott újság, televízió, weboldal azért működik, hogy a média hagyományos szerepének (a közönség tájékoztatásának) megfeleljen, akkor jogi értelemben „médiának” tekintendő. Valamennyi, a média új fogalmával foglalkozó vitairat, szakértői anyag, ajánlás hangsúlyozza a média demokratikus feladatait.^[166]

[92] Karol Jakubowicz tanulmányában a média új fogalmának lehetséges elemeit járta körül. Definíciót nem alkotott, inkább vizsgálati szempontokat és az új médián belüli, további lehetséges kategóriákat határozott meg. Felhívta a figyelmet arra, hogy valamennyi „rég”i média (sajtó, televízió, rádió) egyben „új” média is, amint online elérhetővé válik. Ezen túlmenően különbséget tett a felhasználók által előállított, de az intézményes médiában megjelenő (*user generated*), valamint a felhasználók által előállított, de az intézményes médián kívül megjelenő (*user created*) tartalom között.^[167]

[93] Az Európa Tanács 2011-es ajánlása is a média új fogalmának meghatározására hív fel.^[168] Az ajánlás abból indul ki, hogy a média „új ökoszisztémája” magában foglalja mindazon új szereplőket, akik a tartalomelőállítás és -terjesztés folyamatában részt vesznek, potenciálisan nagyszámú emberhez eljuttatva a tartalmakat (tartalomaggregátorok, alkalmazás- (applikáció) készítő, felhasználók, akik tartalmat állítanak elő, az infrastruktúra működtetését ellátó vállalkozások), amennyiben rendelkeznek szerkesztői befolyással vagy felügyelik az adott tartalmat.^[169] A döntő elem tehát a szerkesztői felelősség megléte.

[94] Az ajánlás melléklete hat kritériumot rögzít, amelyek együttes megléte esetén a szolgáltatás médiának tekinthető. Ezek:

- 1) A médiaként való viselkedés szándéka;
- 2) a média céljai és szándékai szerinti működés, azaz médiatartalom előállítása, gyűjtése és terjesztése;
- 3) szerkesztői kontroll;
- 4) szakmai (professzionális) mércék szerinti működés;
- 5) a sokakhoz való eljuttatás, a terjesztés szándéka;
- 6) a közönség felőli elvárásoknak való megfelelés, úgy mint hozzáférhetőség, sokszínűség, megbízhatóság, átláthatóság stb.

3.3. Az egyes médiumok differenciált szabályozása

[95] Az egyes médiumtípusok hagyományosan eltérő mértékű szabályozás alá esnek. Miközben a nagy jogági kódexek, büntető és polgári törvénykönyvek (ahol vannak ilyenek) egyaránt vonatkoznak tevékenységükre, külön szabályozás is keretek közé szorítja működésüket. Valamennyi európai országban létezik külön törvény a médiaszolgáltatásokra vonatkozóan.^[170] A műsorszolgáltatás és a lekérhető médiaszolgáltatás közös európai szabályozás tárgya is.^[171] Számos európai országban létezik ezenfelül külön sajtótörvény, melynek hatálya jellemzően a nyomtatott és internetes sajtóra, gyakran pedig azokon túlmenően a médiaszolgáltatásokra is kiterjed.^[172] E szabályozás az egyes médiumokra vonatkozó speciális tartalmi követelményeket állít fel és meghatározza a szolgáltatásnyújtás feltételeit, valamint korlátozza azok lehetséges piaci

magatartását. A médiaszolgáltatások jogszerű működését az európai országokban külön médiahatóságok felügyelik.

[96] Az Egyesült Államokban is létezik – az európaihoz képest jóval szűkebb terjedelemben – médiaszabályozás,^[173] ami részben törvényi rendelkezésekben, részben a szabályozó hatóság, a Federal Communications Commission (FCC) által lefektetett szabályokban ölt testet.

[97] Az online tartalomszolgáltatások szempontjából jelentőséggel bír még az ún. információs társadalommal összefüggő szolgáltatásokról (többek között a *social media*, keresőmotorok, webshopok, blogszolgáltatók, internet-szolgáltatók tartoznak e körbe) rendelkező elektronikus - >kereskedelmi jog, amelynek Európában közös alapja az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv.^[174]

3.4. A cenzúra és az előzetes korlátozás

[98] A „cenzúra” szó eredetileg a médiában közzétett tartalomba történő állami beavatkozást jelentette. A sajtószabadság fogalmának történeti fejlődése során általánosan kialakult nézetté vált, hogy a „cenzúra” – mint a tartalomba való előzetes és önkényes beavatkozás – megengedhetetlen, míg az utólagos felelősségre vonás a jogsértő tartalmak közzétételéért elfogadható. A lapindítás engedélyhez kötése és a hivatalos cenzúra formálisan 1694-ben megszűnt Angliában,^[175] William Blackstone nyomán pedig általánossá vált a nézet, hogy a sajtó szabadsága az előzetes korlátozásoktól való mentességet jelenti:

A sajtószabadság valóban nélkülözhetetlen egy szabad államban, de ez abban áll, hogy nem vezetnek be *előzetes* korlátozásokat a kiadványokra, nem pedig abban, hogy valaki mentesül a megrovás alól, ha a törvényt sértő kéziratot közzéteszi.^[176]

[99] A cenzúra és az egyes tartalmak közzétételének megtiltása, azaz az előzetes korlátozás azonban eltér egymástól. Az előzetes korlátozás lehetősége nem teljesen kizárt az Egyesült Államokban, de a *Near v. Minnesota* ügy tanúsága szerint erős vélelem szól alkotmányellenessége mellett.^[177] Az ügyben a Legfelső Bíróság alkotmányellenesnek talált egy állami törvényt, amely tiltotta a rosszindulatú, rágalmazó, botránykeltő tartalmak megjelentetését újságokban, és lehetővé tette a megjelenés előzetes korlátozását, kivéve, ha a közlétező bizonyította az állítások igazát és azt, hogy a publikáció jó szándékkal és igazolható célból történt. A döntés szerint az előzetes korlátozás lehetősége általában véve nem, de az igazság bizonyításának előzetes megkövetelése sértette a sajtó szabadságát.

[100] A megjelenés megtiltásáról csak bíróság dönthet, gyorsított eljárásban, meghallgatva mindkét felet. A Legfelső Bíróság a *Freedman v. Maryland* ügyben meghatározta az előzetes korlátozás alkotmányosságát biztosító eljárási garanciákat;^[178] ezek alapján a jogsértés bizonyításának terhe (- >*bizonyítási teher*) a kérelmezőn nyugszik, a végleges döntést a korlátozásról bíróságnak kell meghoznia, az eljárásnak pedig rövid idő alatt kell lefolytania. Ha a bíróság tisztességes, a felek meghallgatását lehetővé tevő eljárásban dönt, akkor szinte kizárható a veszély, hogy ellehetetlenül valamely értékes tartalom napvilágra kerülése.^[179]

[101] Az angol jogban régóta létezik lehetőség a jogsértőnek vélt tartalmak megjelenésének előzetes korlátozására, mégpedig ideiglenes bírósági végzés révén. A véleménynyilvánítás szabadságát korlátozó – a megjelenést átmenetileg megtiltó – végzés csak ideiglenes lehet, addig tarthat, amíg a bíróság rendes eljárásban döntést hoz az érintett tartalom jogszerűségéről vagy jogellenességéről. Ez utóbbi esetben a tartalom később sem kerülhet nyilvánosságra.^[180] A végzés kiadásának kereteit már a régi *common law* is meglehetősen szűkre szabta: arra az esetre korlátozódott, ha a jogsértés bekövetkezte – megjelenés esetén – nyilvánvaló volna.^[181] Rágalmazási ügyekben szinte alig-alig döntött a bíróság a korlátozás mellett.^[182]

[102] A *Human Rights Act* (1998) érinti az „előzetes korlátozás” egyébként továbbra is a *common law*-n alapuló szabályozását. A rendelkezés alapján, mielőtt előzetes korlátozásra kerülne sor, mindkét félnek képviseltetnie kell magát a bíróság előtt. Ennek hiányában a kérelmezőnek igazolnia kell, hogy minden elvárható lépést megtett a másik fél értesítésére vagy azt kellően nyomós ok zárja ki. Akkor ítélt meg előzetes korlátozás, ha a bíróság meggyőződött arról, hogy a kérelmező a rendes tárgyaláson is „feltehetően bizonyítani tudná” a tervezett publikáció tartalmának jogellenességét.^[183] A feltevés azonban nem jelent teljes bizonyosságot, még csak valószínűséget sem feltétlenül, egyszerűen csak annyit, hogy a kérelmező jó eséllyel képes lenne igazra bizonyítására.^[184] Az angol bíróságok továbbra sem engedélyezik az előzetes korlátozást rágalmozási ügyekben,^[185] kizárólag a magánszférát és a bírósági eljárásokat érintő közlések esetében járhat sikerrel a kérelmező.

[103] Az EJB gyakorlata sem zárja ki az előzetes korlátozás elvi lehetőségét. A *Sunday Times v. the United Kingdom* (No. 2.) és az *Observer and Guardian v. the United Kingdom* ügyekben az angol bíróságok ideiglenes végzéssel megátolták, hogy a sajtóban megjelenhessenek egy korábbi, a *Military Intelligence, Section 5 (MI5)* kötelékébe tartozó hírszerző tollából származó cikkek.^[186] A Bíróság megállapítása szerint:

Az Egyezmény nem tiltja kifejezetten azt, hogy előzetes korlátozásokat rójanak általában a közzétételre. [...] Másfelől az előzetes korlátozásokban rejlő veszélyek a legkörültekintőbb vizsgálódást igénylik a Bíróság részéről. Különösen akkor, ha azok a sajtóval kapcsolatosak, mivel a hírek rövid életű áruk, nyilvánosságra hozásuk akár csak egy kis időre való elodázása pedig esetleg minden értéküktől és érdekességüktől megfoszthatja azokat.

[104] Az elvi lehetőség ellenére a konkrét ügyben alkalmazott ideiglenes végzés az EJB szerint sértette a 10. cikket, tekintettel arra, hogy a kérdéses információk az Egyesült Államokban és Ausztráliában már korábban nyilvánosságra kerültek, így az előzetes korlátozást a nemzetbiztonság már nem, legfeljebb a nemzetbiztonsági szolgálatok hatékonysága és hírnevének védelme indokolta.

3.5. A média számára biztosított többletjogosultságok

[105] Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének az újságírói etikáról szóló 1003. sz. határozata kimondta, hogy „[a]z újságíró szakma jogokkal és kötelezettségekkel, előjogokkal és felelősséggel jár.”^[187] A demokratikus kötelezettség teljesítésének érdekében a média olyan jogosultságokat, kedvezményeket élvezhet, amelyek a szólásszabadság gyakorlóját nem illetik meg. A Tanács Miniszteri Bizottsága 2011-ben kibocsátott, „a média új fogalmáról” szóló ajánlása megnevezi az újságírókat megillető előjogokat, amelyek a következők: forrásvédelem, a mozgás és az információhoz való hozzáférés szabadsága, az akkreditációhoz való jog (összefoglalóan: belépési jog), a becsületsértéssel és rágalmozással való visszaéléssel szembeni védelem, továbbá az anyagi előnnyel járó, adókedvezményre való jogosultság, valamint a „belső” sajtószabadság és pluralizmus (42. pont).^[188]

3.5.1. Az információforrások védelme

[106] Az EJB első fontosabb döntése e tárgyban a *Goodwin v. the United Kingdom* ügyben született.^[189] A Bíróság itt úgy döntött, hogy a brit bíróság megsértette az EJE 10. cikkét, mert a bizalmas üzleti információkat kiszivárogtató forrás felelősségre vonása, illetve a jövőbeni jogsérelem megelőzése érdekében kötelezte a sajtót a forrás felfedezésére. Amennyiben a tényfeltáró sajtó nem tudja garantálni a lehetséges forrásoknak az anonimitást, a média nem tud

megfelelően eleget tenni „örkutya” szerepének. A média e joga persze nem lehet korlátlan, de az adott körülmények nem indokolták a felfedésre kötelezést.

[107] A moldovai legfőbb ügyészség sajtóosztályának vezetője ún. *whistleblower* módjára fordult a médiához a Guja v. Moldova ügy előzményeként.^[190] A Bíróság megállapította, hogy a demokratikus társadalomban elengedhetetlen, hogy közérdekű információk napvilágot lássanak, még akkor is, ha ez egy köztisztviselő munkaköri kötelezettségének megszegése árán valósul meg. Ennek tükrében megállapította a 10. cikk megsértését.

[108] A Financial Times and Others v. the United Kingdom ügy bizalmas üzleti információk kiszivárogtatásával – egy tervezett vállalatfelvásárlással – függött össze.^[191] A brit bíróságok kötelezték az azokat közzétevő lapokat a forrás megnevezésére, mondván, hogy a részben bizalmas, részben hamis információk hátráltatták a tőzsde megfelelő működését, és az azonosítás az igazságszolgáltatás, valamint a bűnmegelőzés érdekében szükséges. Az EJB ezzel szemben úgy ítélte meg, hogy a forrás rosszhiszeműsége, ártó szándéka és a kiszivárogtatott dokumentumok valódisága körüli kétségek nem lényeges szempontok az ügy eldöntéséhez. Tekintettel arra, hogy a sérelmet szenvedett vállalat nem kezdeményezte az információk közzétételének előzetes megtiltását – ami az angol jog szerint lehetséges –, és arra, hogy nem élt minden, egyébként rendelkezésére álló eszközzel az azonosítás érdekében, valamint arra, hogy mennyire nyomós közérdek fűződik a források titokban tartásához, az EJB elmarasztalta a bepanaszolt államot.

3.5.2. A házkutatások alóli mentesség

[109] Kérdéses, hogy a média és az újságíró mennyiben élvezhet mentességet a rendőri - >házkutatások alól. Az EJB egy esetben úgy döntött, hogy a szerkesztőségek átkutatása egy bizonyos határt átlépve megsértheti az EJE 10. cikkét. Az adott ügyben összesen 160 rendőr párhuzamosan nyolc házkutatást végzett el Belgiumban abból a célból, hogy egy bizonyos információ kiszivárogtatóját azonosítsák.^[192] A Tillack v. Belgium ügyben a Bíróság szintén megállapította a sajtószabadság sérelmét.^[193] Az ügy előzményeként a panaszos újságcikket írt a European Anti-Fraud Office európai uniós intézményekben végzett vizsgálódásairól. A belga bíróság ezt követően – miután a panaszos megtagadta információforrásának felfedését, arra gyanakodva, hogy lefizette a forrást – házkutatást tartott az irodájában, lefoglalta az ott talált iratokat, számítógépeket és telefonokat. A Bíróság kimondta, hogy a források titokban tartásának joga nem a sajtó számára biztosított olyan privilégium, amelynek gyakorlása attól függ, hogy az adott forrás jogszerűen vagy jogszerűtlenül cselekedett-e, hanem alapvető jog, amely csak szűk körben és valós szükség esetén korlátozható.

3.5.3. Az oknyomozó újságírás

[110] Az EJB több döntésében is hangsúlyozta, hogy az EJE 10. cikk 2. bekezdése – a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlása – „kötelezettségeket és felelősséget” ír elő a sajtó számára. Ennek különösen akkor van nagy jelentősége, ha az újságíró minősített adatra, állami, szolgálati vagy más titokra bukkan, és mérlegelnie kell, mi a fontosabb: az adat titkosságának tiszteletben tartása vagy a nyilvánosságra kerüléséhez fűződő közérdek.

[111] A Dammann v. Switzerland esetben az EJB a 10. cikk sérelmét állapította meg.^[194] Az ügyben az újságírót, Viktor Dammannt büntetőbíróság ítélte el, amiért szolgálati titok megsértésével jutott hozzá magánszemélyek korábbi elítélésével kapcsolatos adatokhoz. Az EJB szerint ezek nem voltak bizalmas információk, hiszen bírósági jelentésekből, újsághírekből megismerhetők voltak, és a közérdeket szolgálták, ráadásul ezeknek az információknak a kiderítése nem is Dammann, hanem az állam feladata.

[112] A Stoll v. Switzerland ügyben^[195] az EJB úgy döntött, hogy az Egyezmény 10. cikke nem

sérült azáltal, hogy egy újságíró elítélte egy bizalmasnak minősített diplomáciai dokumentum közzététele miatt. Döntését azzal indokolta, hogy az újságírói tevékenység ugyan egy közérdekű vitához kapcsolódott, de ahhoz magasabb érdek fűződik, hogy diplomáciai iratok ne kerüljenek nyilvánosságra. Bár az információk megjelenése nem ásta alá a diplomáciai tárgyalásokat, mégis alkalmas volt arra, hogy svájci nemzeti érdekeket sértsen.

3.6. A média többletkötelezettségeinek elvi alapja

[113] Ha elismerjük a médiaszabadság sajátosságait, akkor egy ebből eredő új problémával is foglalkoznunk kell. Az alapjogok jellemzően negatív jellegűek, azaz az államot kötelezik a jogok tiszteletben tartására polgáraival szemben és védelmére polgárai javára. De a médiaszabadság negatív jellege önmagában nem alkalmas arra, hogy a demokratikus nyilvánosság működésével kapcsolatos fontos érdekeket teljes egészében magába foglalja, megjelenítse. Ennek megfelelően szükséges elismerni a sajtószabadság pozitív jellegét is. Az alapjogok tartalmának e differenciálása Isaiah Berlin teóriájára vezethető vissza.^[196] Berlin az egyén számára biztosított, külső beavatkozás nélküli mozgásteret tekintette a negatív szabadságnak (valamitől, valakitől való szabadság), míg a döntési szabadságot, tehát azt, hogy az egyén saját maga ura legyen, a pozitív szabadságnak (valamire való szabadság). John Rawls is kiemeli, hogy a legtöbb egyén számára nem a szabad polgárjogi státusz (*civic status of being free*), hanem a szabadság (*liberty*) gyakorlati élvezete fontos.^[197]

[114] A sajtószabadság vonatkozásában a negatív jelleg a médián keresztüli kommunikáció külső beavatkozástól való mentességét jelenti, míg a pozitív jelleg azon érdek védelmét, hogy a média tartalmához bárki szabadon hozzáférhessen, a média tartalmait sokszínűek legyenek és sokféle véleményt mutassanak be. Azaz, míg a negatív jelleg (a külső erők, így elsősorban az állam általi „békén hagyatás”) a média tényleges joga, addig a pozitív jelleg elismerése a média közönségének (tágabb értelemben a teljes társadalomnak) az érdeke. Ezen érdek elismeréséből pedig az a következmény fakad, hogy a médiaszabályozás a médiára ró bizonyos olyan közérdekű kötelezettségeket, amelyek a szabad tájékozódás érdekének kielégítését szolgálják. A két – negatív és pozitív, azaz egymással látszólag ellentétes – jelleg együttes figyelembevétele a jogi szabályozásban, a jogok és kötelezettségek egyensúlya határozza meg a sajtószabadság mint alapjog tartalmát és körvonalait. A médiaszabadság pozitív jellege nem mozdítja ki a közönséget a passzivitásból, azaz ők nem befolyásolhatják aktívan a médiában megjelenő tartalmakat, de a széles körű tájékozódáshoz fűződő érdekük mégis jogi elismerést nyerhet.

[115] A sajtószabadság pozitív jellegének – a közönség érdekeinek – elismerése a média demokratikus feladatainak felismeréséből fakad. Az internet elterjedése előtti időben ezzel terjedelmes szakirodalom foglalkozott. A média társadalmi felelősségének felvetése az Egyesült Államokban sem ismeretlen gondolat, bár a médiaszabályozásban nem járt következménnyel. A média közösségi szerepének felülvizsgálatát, újbóli meghatározását feladatul kapó testület, a Hutchins Bizottság 1947-es jelentésében a média társadalmi felelősségének teóriáját fektette le.^[198] A Bizottság szerint a sajtó szabadságára leselkedő legfőbb veszély abban áll, hogy dacára a technikai fejlődésnek és a sajtó mennyiségi gyarapodásának – ami persze magával hozta a piacra való belépés jelentős megdrágulását is –, korlátozottabbá vált a médiához való hozzáférés lehetősége, kevesebb hang nyilvánulhat meg abban, és e kevesek jó része nem vesz tudomást a társadalom irányában fennálló felelősségéről.^[199]

[116] Néhány amerikai szerző a jogrendszerek eltérései ellenére is Európában ismerősen csengő gondolatokkal állt elő. Lichtenberg szerint a sajtószabadság a ->demokrácia működéséhez szükséges eszköz, amely természetesen felhasználható gazdasági célok elérése érdekében is, de csak bizonyos, a közérdeket szolgáló megkötésekkel.^[200] Cass R. Sunstein könyvében „második New Deal” követel, mert felismerése szerint a modern média nem nyújt segédkezet, sőt megnehezíti a demokrácia működését: a kereskedelmi média térhódításával arányosan csökken a remény az

aktív, a részvételi demokráciában döntő szerephez jutó állampolgárok kinevelődésére.^[201] Gibbons kiemeli, hogy a média vonatkozásában a magánvállalkozásoknak is lehet közfunkciójuk, túl magánérdekű tevékenységükön.^[202] A médiához való hozzáférés érdekében a magántulajdonú médiavállalkozásoknak is tekintettel kell lenniük közönségük érdekeire, és eltérő véleményeket is közzé kell tenniük (nem szelektálhatnak teljes egészében szabadon tulajdonosaik vagy szerkesztőik ízlése, felfogása alapján).^[203]

[117] A sajtószabadság pozitív jellegének elismerése elleni érvek jellemzően az Egyesült Államokból érkeznek. Az amerikai jogirodalom fősodra szerint az állami beavatkozásnál (szabályozásnál) minden (így a piac magára hagyott működése is) csak jobb lehet: az állam beavatkozása vagy szükségtelen, vagy egyenesen káros. Kenyon cikkében röviden összefoglalja ezen érvelések lényegét, hivatkozva a legfontosabb szerzőkre: ezek alapján a sajtószabadság mindenkit egyenlően megillető jog – mindenki szabadon kifejezheti a véleményét, és azok terjesztésére állami korlátozások nélkül, szabadon felhasználhatja a médiát is –, így az egyenlőség állami/kormányzati beavatkozás (cselekvés) nélkül megvalósul. Az állam beavatkozása szükségszerűen eltorzítja a média működését, egyeseket előnyösebb helyzetbe hoz mások rovására, és ezzel csorbítja az Első Alkotmánykiegészítésből fakadó jogokat.^[204]

[118] Barendt monográfiájában leszögezi, hogy a szólásszabadság szabályozás tárgya lehet „annak érdekében, hogy gyakorlása hatékonyabb legyen”.^[205] Gibbons úgy véli, hogy az állam nem kerülheti el a felelősséget, amely a szólásszabadság védelmével kapcsolatban terheli, kiváltképpen a nyilvános vitában való tisztességes részvétel és a véleményekhez való hozzáférés tekintetében.^[206] Andrew Kenyon azt állítja a sajtószabadság pozitív jellegét áttekintő jogirodalom elemzését követően, hogy azokból levezethetően nem várható el a piacközpontú médiától a vitának és a gondolatok sokszínűségének támogatása, azokhoz a piacokon túli támogatásra van szükség.^[207]

3.7. A médiára vonatkozó tartalomszabályozás

[119] Ahogy említettük, a jogi szabályozás az egyes médiumoknak a tartalmukat érintő korlátozásokat is előírhat. Európában részletes szabályozás tárgyai például a médiában megjelenő kereskedelmi közlemények.^[208] Ezenkívül a sajtószabadság szempontjából kiemelt jelentőségű a gyermekvédelmi célú, valamint a gyűlöletbeszéd tilalmára irányuló szabályozás.

3.7.1. Gyermekvédelem

[120] Az amerikai szövetségi kódex (US Code) alapján pénzbüntetéssel vagy szabadságvesztéssel sújtható az, aki televízióban vagy rádióban obszcén, illetlen vagy trágár tartalmat sugároz.^[209] Az obszcenitás fogalmát megadja a Miller-teszt,^[210] de az illetlenség kategóriájának kidolgozása az FCC feladata maradt. Az elektronikus médiát felügyelő szerv meghatározása alapján illetlen „az a nyelvezet, amely szexuális tevékenységet, nemi vagy kiválasztó szerveket, illetve az utóbbiakhoz kapcsolódó tevékenységet a jelenkori közösségi normákat nyilvánvalóan sértő módon ír le.”^[211] Az ilyen – valamint az obszcén – kifejezések az 1934-es *Communications Act* által erre felhatalmazott FCC döntése alapján – a büntető törvénykönyv által nyújtott szankciókon felül – az elektronikus médiában (a kábeltelevíziók kivételével) korlátozhatók, a műsorszolgáltató abbahagyásra kötelezhető és pénzbüntetéssel sújtható.^[212]

[121] A Legfelső Bíróság által eldöntött *Pacifica*-ügyben a Bíróság alkotmányosnak találta az FCC azon előírását, amelynek értelmében a fent említett meghatározást kimerítő illetlen kifejezéseket csak olyan időszakban sugározhatják, amikor nem áll fenn annak valós veszélye, hogy a műsor gyermekekhez is eljuthat.^[213] Az illetlen műsorok „biztonságos menedéke” a 22.00 és 6.00 közötti időszak. Az illetlenség médiabeli korlátozása az újabb döntések szerint sem alkotmányellenes, de a tiltott tartalmakat az FCC-nek pontosan meg kell határoznia, az általa kiadott *policy* nem lehet túlzottan bizonytalan megfogalmazású.^[214]

[122] A médiaszabályozásban alkalmazott előírások nem automatikusan terjeszthetők ki más, a gyermekek számára káros szolgáltatásokra is. A Brown v. Entertainment Merchants Association ügyben a Legfelső Bíróság megsemmisítette azt a kaliforniai törvényt, amely előírta, hogy egyes erőszakos videojátékok csomagolásán a forgalmazó tüntesse fel a „18 éven felülieknek” jelzést.^[215] A Bíróság szerint a videojátékok is véleménynek minősülnek, és bár a jogrendszer megkísérelheti megvédeni a gyermekeket a számukra sérelmes tartalmaktól, nem zárhat el előlük gondolatokat. A kaliforniai törvény hatálya egyszerre volt túl szűk és tág: nem minden erőszakos tartalomra vonatkozott (csak a videojátékokra), de akkor is akadályozta azok megvásárlását, ha a szülő nem tiltakozott ellene.

[123] Bár a médiatartalomban megjelenő „erőszak” és „sérelem” szabályozása elsődlegesen tagállami hatáskörbe tartozó kérdés, a televíziós közvetítés piacának egységesítése szükségessé tette, hogy az EU összehangolja a kiskorúak védelmére vonatkozó szabályokat.^[216] Az irányelv a tagállamok számára mindössze az elérendő célokat és a szabályozás kereteit határozza meg, az eszközök kiválasztása és a keretek kitöltése már a tagállami jogalkotás feladata.

[124] Az audiovizuális médiaszolgáltatásoktól szóló irányelv a kiskorúak védelme kapcsán alapvetően két tárgykörben fogalmaz meg konkrét előírásokat; a „kiskorúak védelme a televíziós műsorszolgáltatásban” című VIII. fejezet és a lekérhető médiaszolgáltatásokra vonatkozó 12. cikk mellett a kereskedelmi kommunikáció kapcsán is több helyen tartalmaz korlátozó jellegű szabályokat (-> **rádió- és televízióműsor**). A televíziós műsorszolgáltatásokra vonatkozó szabályozás abszolút tilalmat fogalmaz meg azon tartalmak közzététele tekintetében, amelyek súlyosan károsíthatják a kiskorúak fizikai, értelmi vagy erkölcsi fejlődését, különös tekintettel a pornográfiát vagy indokolatlan erőszakot tartalmazó műsorszámokra.^[217] Hasonló elbírálás alá eshet a tagállami szabályozásban azon műsorok megítélése, amelyek „valószínűleg” káros hatást gyakorolnak a kiskorúak egészséges fejlődésére, kivéve, ha technikailag vagy egyéb módon biztosítható, hogy a kiskorúak számára a műsor ne legyen hozzáférhető, például a műsor sugárzási idejének korlátozásával.^[218] Végül harmadik csoportba tartoznak azok a műsorszámok, amelyeknél az esetlegesen sértő tartalom közzétételéhez akusztikus vagy vizuális formájú figyelmeztetésnek kell párosulnia.^[219]

3.7.2. Gyűlöletbeszéd

[125] A televíziós és lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatások vonatkozásában az AVMS irányelv 6. cikke előírja,^[220] hogy a tagállamoknak a lineáris és nem lineáris, televíziós és egyéb audiovizuális médiaszolgáltatások számára a fajon, nemen, vallási vagy nemzetiességi hovatartozáson alapuló gyűlöletkeltést tiltani kell. Túl a tiltás tagállami kötelezettségén, a -> **gyűlöletbeszéd** korlátozása lehetőséget nyújt az államoknak, hogy korlátozzák a szolgáltatások EU-n belüli szabad áramlását: amennyiben egy másik uniós tagállamból feléjük irányuló (az adott államban elérhető) audiovizuális médiaszolgáltatás közösséggel szembeni gyűlöletkeltést tartalmaz, az irányelvben meghatározott feltételekkel és eljárásrend szerint lehet vele szemben intézkedéseket alkalmazniuk.^[221] Az uniós tagállamok médiaszabályozása számos esetben külön is tartalmazza a közösségekkel szembeni gyűlöletkeltés tilalmát, részben megismételve a büntetőjogi szabályokat. Ez növeli a tagállamok mozgásterét a gyűlöletbeszéddel szembeni fellépésben, amennyiben megnyitja a médiaszabályozásbeli szankciók alkalmazásának lehetőségeit is.^[222]

[126] Az Európa Tanács 2001-es, a számítástechnikai bűnözésről szóló egyezményének (*Cybercrime Convention*) kiegészítő jegyzőkönyve előírja a jegyzőkönyvet elfogadó tagállamok számára, hogy a gyűlöletbeszéd különféle, számítógépek használatával elkövetett formáit büntetőjogi eszközökkel tiltsák:^[223]

rasszista és xenofób termék alatt bármely írásos termék, bármely kép vagy a

gondolatok és elméletek más megjelenítése értendő, amely valamely egyén vagy csoport ellen fajon, bőrszínen, származáson, nemzeti vagy etnikai eredeten vagy valláson alapuló gyűlöletet, diszkriminációt vagy erőszakot támogat, előmozdít vagy ilyen tevékenységre izgat.^[224]

[127] A jegyzőkönyv értelmében az interneten keresztül elkövetett, rasszista és xenofób tartalmak általi fenyegetés, ezek terjesztése, a közösségek ezek általi megsértése esetén az államnak büntetőjogi eszközöket kell alkalmaznia.

3.8. Médiapluralizmus

[128] A médiapluralizmus követelménye értelmében a médiapiac egészének biztosítania kell a bemutatott nézetek, vélemények és általában a tartalomkínálat sokféleségét és meg kell teremtenie azok egyensúlyát. Ez elsősorban az állam számára keletkeztet feladatot a médiapiac szabályozása tekintetében – e szabályok elsősorban a hagyományos műsorszolgáltatást, televíziós és rádiós szolgáltatásokat érintik. A pluralizmus követelménye alapján tehát nemcsak tartalmi kötelezettségek, hanem a médiapiac rendszerét befolyásoló strukturális korlátozások is előírhatók, valamint korlátozható a lehetséges piaci viselkedés is.^[225]

[129] Az EJB több döntésében is kifejezetten említést tett a médiapluralizmus fontosságáról.^[226] A pluralizmus szerepel az EU Alapjogi Chartájának véleményszabadságra vonatkozó 11. cikk 2. bekezdésében („a tömeg tájékoztatás szabadságát és sokszínűségét tiszteletben kell tartani”), valamint az AVMS irányelv preambulumban is.^[227] A média pluralizmusa az EU szerint tehát annak szabadságával egyenértékű, kiemelt fontosságú érdek.

[130] A médiapluralizmus érdekében tett szabályozói lépések első szintje az ún. strukturális korlátozások: tulajdonszerzési akadályok a médiapiaci koncentráció megakadályozása érdekében, ideértve az egyazon (például a televíziós) piacon található vállalkozásokat és a kereszttulajdonlást is.^[228]

[131] A második szinten a tartalomkínálat általános bővítését célzó szabályok helyezkednek el. Valamennyi európai országban működik például – állami támogatással – közszolgálati média.^[229] Előírható továbbá egyes műsorszolgáltatók számára a közügyekkel általában foglalkozó műsorok vagy kifejezetten helyi érdekű hírek közzététele.^[230] Az Európai Unió szabályozása értelmében a televízióknak műsorkvótákat kell figyelembe venniük, amelyek az európai médiapiac és a független műsorkészítők védelmét szolgálják. Az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv 16–18. cikke kimondja, hogy ahol megvalósítható és megfelelő eszközök állnak rendelkezésre, a tagállamok biztosítják, hogy a televíziós médiaszolgáltatók adásidejük többségi hányadát európai alkotások számára tartsák fenn, leszámítva a híreket, sporteseményeket, játékokra, reklámra és teletext szolgáltatásokra szánt időt. A műsorszolgáltatótól független gyártó által készített műsorszámok esetében a kvóta mértéke 10%.

[132] A médiapluralizmus megvalósulását támogató szabályok harmadik szintje a tartalomba való közvetlen beavatkozást végrehajtó rendelkezések. Ilyen a kiegyensúlyozott tájékoztatás követelménye, amely alapján a közügyekről elfogulatlanul kell a tájékoztatást végző műsorokban beszámolni. A szabály a televíziókra és a rádiókra vonatkozhat, és Európa számos államában érvényesül.^[231] A fenntartása ellen érvelők szerint, mivel a jelenlegi médiavilágban – ellentétben a szabály alkotásakor létezővel – számtalan forrásból tájékozódhat valamennyi érdeklődő, ez szabályozási megoldás értelmét veszítette, mondhatni, anakronisztikus.^[232] Steven Barnett és Mike Feintuck ezzel szemben a kiegyensúlyozott tájékoztatás fenntartása mellett érvel, hangsúlyozva a megbízható, komolyan vett etikai szempontok alapján működő médiumok fontosságát az új médiakörnyezetben is.^[233] Mint Barnett megjegyzi, amíg a televíziós újságírás elkülöníthető az internetes újságírástól, addig nincs indok a médiumspecifikus szabályok megszüntetésére.^[234]

Feintuck szerint pedig mára tévesnek bizonyult az a korábban megfogalmazott feltevés, ami szerint a szabad, korlátozásmentes médiapiacra a nézetek sokszínűsége automatikusan megjelenik, így létrejön a kiegyensúlyozottság.^[235] Ahogy Richard Sambrook fogalmaz:

ha a „pártatlanság” és az „objektivitás” szavak elvesztették jelentésüket, újra fel kell azokat találnunk, vagy alternatív szabályokat kell találnunk az újságírás megalapozásához és közérdekű célja szolgálatának segítéséhez – azon tájékoztatás megadására az embereknek, amelyekre ahhoz van szükségük, hogy szabadok legyenek, és gyakorolhassák az önkormányzáshoz való jogukat.^[236]

[133] Ismeretesebb továbbá a médiához való hozzáférést célzó szabályok. A válaszadási jog alapján a médiaszolgáltató tartalmát érintő hozzáférést nem valamilyen külső körülmény, hanem a szolgáltató által közzétett (korábbi) tartalom miatt biztosítja a jogalkotó. Az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv 28. cikke kötelezővé teszi, hogy az EU tagállamai olyan nemzeti jogi szabályozást működtessenek a televíziós műsorszolgáltatás tekintetében, amely megfelelő jogorvoslatot nyújt a hamis tényközléssel személyiségi jogaiban sértett személynek. Ilyen szabályok Európa-szerte ismertek, jellemzően a nyomtatott és az online sajtót is kötelezik.^[237]

[134] A válaszjog 10. cikkel való összeegyeztethetőségét az EJB több döntésében is megerősítette.^[238] A *Melnichuk v. Ukraine* ügyben megállapította,^[239] hogy a válaszadási jog biztosítása a kérelmező véleménynyilvánítási szabadságának részét képezi. Azaz a jog nem a sérelmes tartalmat közzétevő újság kiadójának sajtószabadságát csorbítja, hanem – éppen ellenkezőleg – olyan eszköz, amely a panaszos számára ténylegesen, az őt ért támadás fórumán teszi lehetővé véleménynyilvánítási szabadsága gyakorlását. A *Kaperzynski v. Poland* ügyben az EJB úgy vélekedett, hogy

[a] Bíróság álláspontja szerint a helyreigazítás vagy válasz közzétételét előíró jogi kötelezettség a nyomtatott sajtó által gyakorolt véleménynyilvánítási szabadság jogi kereteinek normális eleme. [...] [A] Bíróság már korábban kimondta, hogy a válaszadási jog a véleménynyilvánítás szabadságának fontos elemeként az Egyezmény 10. cikkének hatálya alá tartozik. Ez következik abból, hogy nem csupán arra van szükség, hogy lehetséges legyen a hamis információk cáfolata, hanem egyúttal szükséges a véleménypluralizmus biztosítása is, különösen az olyan nagy érdeklődésre számot tartó kérdésekben, mint az irodalmi vagy a politikai viták.”^[240]

[135] A médiához való közvetlen hozzáférés másik esete a médiában közzétett politikai reklámok szabályozásával függ össze. A *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland* ügyben az EJB-nek abban a kérdésben kellett döntenie, hogy a politikai tartalmat is hordozó hirdetések médiabeli közzétételének választási kampányidőszakon kívüli általános tilalma sérti-e a szólás szabadságát.^[241] A Bíróság szerint mivel a tiltás csak a rádiós és televíziós médiaszolgáltatókra vonatkozott, továbbá mivel a közleményt közzétenni kívánó civil egyesületről nem bizonyosodott be, hogy olyan társaság lenne, amely politikai céljai érdekében befolyásolni tudná a közvéleményt, a konkrét esetben a tiltás egyezményesértő. A Bíróság következő döntése egy norvég „nyugdíjas párt” ügyében született.^[242] A norvég törvények tiltották a politikai vélemények reklám útján televízióban való közzétételét, és amikor a nyugdíjasok pártja mégis ilyesmire vetemedett, pénzbírsággal sújtották. A Bíróság megállapította, hogy a politikai folyamatok tisztességének megőrzése miatt szükséges lehet a politikai reklámok szabályozása, ugyanakkor az elérni kívánt céllal a konkrét esetben nem állt arányban a televíziós reklámok teljes, differenciálatlan tiltása, amely a kis párt álláspontjának elhallgattatásához vezetett, ezért a norvég döntés egyezményesértőnek bizonyult.

[136] Korábbi döntéseihez képest eltérő végkifejlettel zárult az Animal Defenders International v. the United Kingdom ügy,^[243] amelyben egy állatvédő szervezet fordult az EJEB-hez, amiért a csimpánzokkal szemben tanúsított bánásmódot illusztráló reklámjuk közzétételét a brit hatóságok – tekintettel annak politikai jellegére és a kampányidőszak hiányára – megtiltották. A kérelmező szerint az állami szervek szűkítően is értelmezhetnék volna a tilalom hatályát, és biztosíthatták volna a társadalmi érdekcsoportok számára a reklám közzétételét a kampányidőszakon kívül is. Ezzel szemben a brit kormány két alapvető veszélyre hívta fel a figyelmet: a visszaélés és az önkényesség kockázatára. A Bíróság megalapozottnak ítélte a kormány által is említett kockázatot, utalva arra, hogy a gazdasági érdekcsoportoknak ily módon – még az esetleges fizetési sapka (*financial cap*) bevezetése esetén is – lehetőségük nyílna a média által társadalmi támogatást, befolyást szerezni.

[137] A médiapluralizmus fenntartása nemcsak az államra és a médiaszolgáltatást végzőkre, sajtótermékek kiadóiára ró kötelezettséget, hanem a televíziós és a rádiós műsorok terjesztőire is (kábel- és műholdas szolgáltatók). A *must carry* szabályok alapján a terjesztőknek az általuk a közönséghez közvetített szolgáltatások közé kötelezően fel kell venniük bizonyos műsorszolgáltatók műsorait, a terjesztési kapacitások egy részét tehát közérdekből – a médiapluralizmus érdekében – fenn kell tartaniuk jellemzően a közszolgálati és a helyi műsorszolgáltatók számára. A *must carry* korlátozást az Egyesült Államok Legfelső Bírósága is alkotmányosnak ismerte el a két Turner-ügyben.^[244] Az első ügy többségi indoklását jegyző Kennedy bíró megállapította, hogy a kábelszolgáltatás alkotmányos korlátozására szélesebb körű lehetőség nyílik, mint a műsorszolgáltatás esetében, az előbbi ugyanis nem kifejezetten a tartalom korlátozására irányul. Alaposan meg kell azonban vizsgálni, hogy a törvényi korlátozás valóban szükséges és indokolt-e. A második Turner-döntés e kérdésre adott igenlő választ. Sunstein a bíróság e döntését az Első Alkotmánykiegészítés új, közösség elvű felfogása egyfajta nyitányának tekintette, hiszen a testület szűk többsége alkotmányosnak ismerte el a szigorúan tartalomsemleges, de a közérdek védelmében alkalmazott, a médiához való hozzáférést célzó korlátozást.^[245]

3.9. Az internet mint a véleményszabadság gyakorlásának újabb terepe

[138] Az interneten nyújtott, elérhető tartalom egy részét bizonyosan „médiának” (lekérhető médiaszolgáltatásnak vagy sajtóterméknek) tekintjük. Az internet szabályozásának kérdése azonban már a kiindulópontnál bizonytalansággal tölti el az e kérdésen töprengőket. El sem juthatunk az egyes részkérdésekhez addig, amíg nem vizsgáljuk meg, hogy az internet mint médium egyáltalán lehet-e különálló, speciális szabályozás tárgya vagy sem. Korábban egy-egy új médium elterjedését követően – hosszabb-rövidebb idő elteltével – megjelent az adott médiumra vonatkozó önálló szabályozás (sajtótörvények, rádiójog, később az elektronikus média szabályozása), míg az internetre vonatkozóan ilyen általános, átfogó szabályrendszer az elterjedése óta eltelt bő két évtizedben a nyugati világban még nem született. A XX. század nyolcvanas éveitől kezdve terjedt el egy nézet, ami szerint a (média)technológia jellege meghatározza a jogi szabályozást is, azaz a jog adaptálódik a technológiához.^[246] Ebből a felfogásból az következik, hogy mivel az internetet (joghatósági, végrehajtási, felelősségi kérdések, problémák miatt) igen nehézkesen lehet csak szabályozni, azt nem is szükséges szabályozás alá vonni.

[139] Az internet azonban meglepően kevésbé „új” abban az értelemben, hogy a „hagyományos” média számos problémáját megörökölte, pontosabban megújította, olykor még a mértékét is megnövelve reprodukálta az új környezetben, beleértve az önkényes állami beavatkozás lehetőségét, a véleményközlés hatékonyságában és a véleményekhez való hozzáférés esélyeiben mutatkozó egyenlőtlenségeket, valamint a kommercializálódást.^[247] Ezeken túlmenően az internet új, nem várt problémákat is generált a vélemények sokszínűségét veszélyeztető magánkorlátozások új módzataival, a magánszféra megsértésének kibővült lehetőségeivel és a minőségi újságírás gazdasági alapjainak ellehetetlenítésével. Persze az internet egyáltalán nem jogmentes terület már most sem, az általános hatályú jogszabályok (polgári jog, büntetőjog stb.) vonatkoznak az ott elérhető tartalmakra, és számos internetspecifikus részkérdés is jogilag – jórészt EU-s szinten –

rendezett (elektronikus kereskedelem, elektronikus hírközlés, lekérhető médiaszolgáltatások, szerzői jogi kérdések stb.).

[140] Damian Tambini, Danilo Leonardi és Chris Marsden az „ősi, szabályozástól mentes internetet” egyszerűen mítosznak nevezi, hiszen az nem függetleníthető a társadalmi élettől, így az azokra vonatkozó jogi, etikai szabályoktól, vitáktól, károktól, felelősségektől sem.^[248] Des Freedman pedig arra hívja fel a figyelmet, hogy tévedés az internettel kapcsolatban bármit a technológia által „elvélelrendeltnek” tekinteni. Szerinte az internet olyan technológiai rendszer, amely egyszerre szolgál magán- és közérdeket – és nem az első ilyen a történelemben.^[249] Ennek megfelelően teljesen legitim felvetés az, hogy az internettel kapcsolatban a demokratikus államok – és nem a „kiszervezett” magánérdekek képviselői, az autoriter kormányzatok vagy az átláthatatlan szupranacionális szervezetek –, felismerve a közérdeket, a polgáraik számára rendelkezésre álló nagyobb hozzáférést és elszámoltathatóságot célozva, szabályozással élhetnek.^[250]

[141] Dawn C. Nunziato felveti, hogy az internetre is alkalmazni kelljen az amerikai alkotmányjogban kiforrott ún. *public forum* doktrínát, ami szerint a közösségi terek (parkok, utcák stb.) a véleménynyilvánítás legitim színterei, amelyeket csak alapos indokkal lehet korlátozni.^[251] Amellett érvel, hogy az internetet annak ellenére ilyen közfórumnak kellene tekintetni, hogy ma már az infrastruktúráját működtető eszközök főként magántulajdonban vannak. Ezzel egybevág Robert McChesney és John Foster eszmefuttatása, ami szerint a hírközlés területén végrehajtott dereguláció és privatizáció az első számú felelős az interneten megtalálható tulajdoni koncentrációért, így az internethez fűzött remények szertefoszlásáért.^[252]

[142] Az internetes kommunikációban nemcsak azon szolgáltatások meghatározó jelentőségűek, amelyek tartalmat állítanak elő, hanem azok is, amelyek a tartalmakat a közönséghez eljuttatják. Az internetszolgáltatók, a keresőmotorok, a webshopok, blogszolgáltatók, *app store*-ok és a *social media* (összefoglalóan: kapuőrök vagy közvetítők) megkerülhetetlenek e rendszerben, és külön-külön képesek a nyilvános szféra alapvető befolyásolására. Képesek arra, hogy bizonyos tartalmakat elérhetetlenné vagy csak nagy nehézségek árán elérhetővé tegyenek, más tartalmakat pedig tömegekhez juttassanak el. Túl azon, hogy számos szempontból feszegetik a jogrendszer meglévő kereteit (adatvédelem, magánszféra-védelem, rágalmazási jog, gyűlöletbeszéd), a nyilvánosság meghatározó szereplőivé váltak. Mindeközben működésüket nem korlátozzák azon garanciák, amelyek az államot kötelezik a nyilvánosság, a plurális véleménypiac biztosítása tekintetében (mint például a cenzúra kizártsága és aktív, tevőleges lépések a sokszínű vélemények közönséghez való eljutása érdekében).

[143] A Google és a Facebook például saját, önálló kvázi-jogrendszert alakított ki, amely gyorsaság és hatékonyság tekintetében erősebb, mint bármely valódi (állami) ->[jogrendszer](#), ugyanakkor a benne megszületett döntések nem átláthatók és mentesek minden jogállami eljárási garanciától. E szolgáltatások képesek meghatározni, de legalábbis jelentősen befolyásolni a politikai „agendát”, tulajdonosaik (részvényeseik) érdeke mentén alakítani a közéleti vitákat és az egyes, eltérő véleményekhez való hozzáférés folyamatát. E szolgáltatások ráadásul egyfajta természetes monopóliumot élveznek, megkerülhetetlenek a mindennapi internethasználat során, és ezzel összefüggésben a médiavállalkozások reklámbevételeit szipkázzák el, így anélkül válnak a médiapiac befolyásos szereplőivé, hogy bármilyen tartalmat előállítanak.

[144] A mediaszabályozás nagy kérdése – előreláthatólag a következő évtizedekben folyamatosan – az, hogy miként lehet a kifejezés szabadságának évszázadok alatt formálódó elveit megőrizni és továbbörökíteni, és hogyan lehet a nagy internetes közvetítőket rábírní a kifejezés szabadságának tiszteletben tartására, a sokszínű, plurális véleménypiachoz való aktív hozzájárulásra.

4. JEGYZETEK

- [1] Lásd Leonard W. LEVY: *Emergence of a Free Press*, Chicago, Ivan R. Dee, 2004, 3–4.
- [2] Martin H. REDISH: „The First Amendment in the Marketplace: Commercial Speech and the Values of Free Expression” *George Washington Law Review* 1971, 429; David A. STRAUSS: „Persuasion, Autonomy, and Freedom of Expression” *Columbia Law Review* 1991, 334.
- [3] J. B. BURY: *A History of Freedom of Thought*, New York – London, Henry Holt – Williams and Norgate, 1913; Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE) 9. cikk, 1. bekezdés.
- [4] *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*, XI. cikk.
- [5] Mark V. TUSHNET – Alan K. CHEN – Joseph BLOCHER: *Free Speech Beyond Words. The Surprising Reach of the First Amendment*, New York, New York University Press, 2017, 15–69.
- [6] *Barnes v. Glen Theatre, Inc.* 501 US 560 (1991).
- [7] Lásd például Frederick M. SCHAUER: „Speech and Speech – Obscenity and Obscenity: An Exercise in the Interpretation of Constitutional Language” *Georgetown Law Journal* 1979, 899.
- [8] Cass R. SUNSTEIN: „Words, Conduct, Caste” *University of Chicago Law Review* 1993, 795, 836–840.
- [9] Katharine Q. SEELYE: „Michelle Carter Gets 15-Month Jail Term in Texting Suicide Case” *New York Times* 2017. augusztus 3.; a „beszéd” kategóriájának ilyen szűkítését vitatja Robbie SOAVE: „Michelle Carter didn't Kill With a Text” *New York Times* 2017. június 16.
- [10] *Virginia State Board of Pharmacy v. Virginia Citizens Consumer Council* 425 US 748 (1976).
- [11] *Buckley v. Valeo* 424 US 1 (1976) 558 US 310 (2010).
- [12] *National Endowment for the Arts v. Finley* 524 US 569 (1998).
- [13] EJEE 9. cikk.
- [14] Frederick M. SCHAUER: „First Amendment Opportunism” in Lee C. BOLLINGER – Geoffrey R. STONE (szerk.): *Eternally Vigilant: Free Speech in the Modern Era*, Chicago, University of Chicago Press, 2002.
- [15] SCHAUER (7. j.) 912.
- [16] Robert C. POST: „Recuperating First Amendment Doctrine” *Stanford Law Review* 1995, 1249.
- [17] *United States v. O'Brien* 391 US 367 (1968).
- [18] Lásd *Buckley v. Valeo* 424 US 1 (1976); *Citizens United v. Federal Election Commission* 558 US 310 (2010).
- [19] *National Endowment for the Arts v. Finley* 524 US 569 (1998).
- [20] Az abortusz/családtervezés vonatkozásában lásd például *Rust v. Sullivan* 500 US 173 (1991); *Burwell v. Hobby Lobby* 573 US (2014); a vallásszabadság összefüggésében lásd *Rosenberger v. Rector and Visitors of University of Virginia* 515 US 819 (1995).
- [21] A kérdésről összefoglalóan lásd Randall P. BEZANSON: „Institutional Speech” *Iowa Law Review* 1995, 735; Martin H. REDISH – Howard WASSERMAN: „What's Good for General Motors: Corporate Speech and the Theory of Free Expression” *George Washington Law Review* 1998, 235.
- [22] Ilyen például a „jelölő szervezetek”, politikai pártok többletjogokkal való felruházása a választási kampány idején.
- [23] Lásd TÖRÖK Bernát: „A közlések alkotmányos alapértéke a szólásszabadság magyar koncepciójában” in KOLTAY András – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején*, Budapest, Wolters Kluwer, 2015.
- [24] Mark TUSHNET: „The Coverage/Protection Distinction in the Law of Freedom of Speech: An Essay

on Meta-Doctrine in Constitutional Law" *William & Mary Bill of Rights Journal* 2017, 1083–1088.

[25] *Chaplinsky v. New Hampshire* 315 US 568 (1942).

[26] *Chaplinsky v. New Hampshire* 315 US 568 (1942) 571–572.

[27] *New York Times v. Sullivan* 376 US 254 (1964).

[28] *Central Hudson Gas & Electric Corp. v. Public Service Commission of New York* 447 US 557 (1980).

[29] *United States v. Alvarez* 132 S. Ct. 2537 [567 US 709 (2012)].

[30] *United States v. Alvarez* 132 S. Ct. 2544 (hivatkozások elhagyva – K. A.).

[31] *United States v. Stevens* 559 US 460 (2010).

[32] *United States v. Stevens* 559 US 460 (2010) 468–473.

[33] *New York v. Ferber* 458 US 747 (1982).

[34] Frederick M. SCHAUER: *Freedom of Speech: A Philosophical Enquiry*, Cambridge, Cambridge University Press, 1982, 101–102.

[35] *R.A.V. v. City of St. Paul* 505 US 377 (1992).

[36] Lásd a véleményszabadság kérdéseit átfogóan tárgyaló monográfiákban alkalmazott felosztásokat: Eric BARENDT: *Freedom of Speech*, Oxford, Oxford University Press, ²2005; Perry KELLER: *European and International Media Law, Liberal Democracy, Trade, and the New Media*, Oxford, Oxford University Press, 2011; Kevin SAUNDERS: *Free Expression and Democracy*, Cambridge, Cambridge University Press, 2017; Jan OSTER: *Media Freedom as a Fundamental Right*, Cambridge, Cambridge University Press, 2015.

[37] *Witzsch v. Germany*, no. 41448/98, Admissibility decision; *Garaudy v. France*, no. 65831/01, Admissibility decision.

[38] TÖRÖK Bernát: „A közügyek vitájának körvonalai a véleményszabadság magyar doktrínájában” in KOLTAY András – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején*, Budapest, Wolters Kluwer, 2017.

[39] Lásd az ausztrál High Court ítéletét a *Lange v. Australian Broadcasting Corporation* (1997) 189 CLR 520 ügyben.

[40] Robert H. BORK: „Neutral Principles and some First Amendment Problems” *Indiana Law Journal* 1971, 1.

[41] Alexander MEIKLEJOHN: „The First Amendment is an Absolute” *Supreme Court Review* 1961, 245.

[42] BARENDT (36. j.) 162.

[43] Genevieve LAKIER: „The Invention of Low-Value Speech” *Harvard Law Review* 2015, 2166; Cass R. SUNSTEIN: „Pornography and the First Amendment” *Duke Law Journal* 1986, 589.

[44] Russell L. WEAVER: „The Philosophical Foundations of Free Expression” kézirat, 20.

[45] Steven H. SHIFFRIN: *What's Wrong with the First Amendment?*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, 184–192.

[46] *Cohen v. California* 403 US 15 (1971).

[47] *Handyside v. the United Kingdom*, no. 5493/72, Judgment of 7 December 1976, 49. bekezdés. [48] Lásd például az obszcén vélemények korlátozását: *Perrin v. the United Kingdom*, no. 5446/03, Decision of 18 October 2005; a jó hírnév megsértését: *Times Newspapers Ltd v. the United Kingdom* (No. 1 és 2), no. 3002/03 és 23676/03, Judgment of 10 March 2009; *Mosley v. the United Kingdom*, no. 48009/08, Judgment of 10 May 2011; a szerzői jogok védelmét: *Ashby Donald and Others v. France*, no. 36769/08,

Judgment of 10 January 2013 internetes környezetben.

[50] Susie ALEGRE: „Rethinking Freedom of Thought for the 21st Century” *European Human Rights Law Review* 2017, 221.

[51] Lásd például Crystal SCHREIBER: „Google’s Targeted Advertising: An Analysis of Privacy Protections in an Internet Age” *Transnational Law and Contemporary Problem* 2014, 269.

[52] Sauvik DAS – Adam KRAMER: „Self-Censorship on Facebook” *Proceedings of the Seventh International AAAI Conference on Weblogs and Social Media* (2013).

[53] Adam D. I. KRAMER – Jamie E. GUILLORY – Jeffrey T. HANCOCK: „Experimental Evidence of Massive-Scale Emotional Contagion through Social Networks” *Psychological and Cognitive Sciences* 22 July 2014.

[54] Eugene VOLOKH – Donald M. FALK: „First Amendment Protection for Search Engine Search Results: White Paper Commissioned by Google” *UCLA School of Law Research Paper* No. 12–22.

[55] Stuart Minor BENJAMIN: „Algorithms and Speech” *University of Pennsylvania Law Review* 2013, 1445.

[56] *Bland v. Roberts* No. 12-1671 (4th Circuit). Lásd Ira ROBBINS: „What Is the Meaning of Like: The First Amendment Implications of Social-Media Expression” *The Federal Courts Law Review* 2013, 127.

[57] *Zhang v. Baidu.com, Inc.* 932 F.Supp.2d 561; *Search King, Inc. v. Google Technology, Inc.* No. Civ-02-1457-M (W.D. Okla., 13 January 2003).

[58] Harold J. LASKI: „A szellem szabadsága” in LUDASSY Mária (szerk.): *Az angolszász liberalizmus klasszikusai*, Budapest, Atlantisz, 1992, 17.

[59] 30/1992. (V. 26.) AB határozat.

[60] 33/1998. (VI. 25.) AB határozat (sértő, méltatlan kifejezések használatának tiltása az önkormányzati képviselő-testület ülése során); 18/2004. (V. 25.) AB határozat (fajgyűlölő kifejezések).

[61] 14/2000. (V. 12.) AB határozat (tiltott önkényuralmi jelképek).

[62] *New York Times v. Sullivan* 376 US 254 (1964).

[63] *New York Times v. Sullivan* 376 US 254 (1964) 279–280.

[64] A kinevezett, köztisztviséget viselő személyek, lásd *Rosenblatt v. Baer* 383 US 75 (1966); egyéb közéleti szereplők, lásd *Curtis Publishing Co. v. Butts, Associated Press v. Walker* 388 US 130 (1967).

[65] *Gertz v. Welch* 418 US 323 (1974).

[66] *Hustler Magazine v. Falwell* 485 US 46 (1988).

[67] *Reynolds v. Times Newspapers* [2001] 2 AC 127.

[68] *Jameel v. The Wall Street Journal Europe* (No. 2) [2006] UKHL 44. [2007] 1 AC 359.

[69] *Jameel v. The Wall Street Journal Europe* (No. 2) 53. bekezdés. Lásd még *Flood v. Times Newspapers* [2012] UKSC 11.

[70] *Defamation Act* (2013), 4. cikk. James PRICE – Felicity MCMAHON (szerk.): *Blackstone's Guide to the Defamation Act 2013*, Oxford, Oxford University Press, 2013, 61–79.

[71] *Defamation Act* (2013), 3. cikk.

[72] BARENDT (36. j.) 222–225.

[73] Jan OSTER: *European and International Media Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2017, 73–89.

- [74] *Lingens v. Austria*, no. 12/1984/84/131, Judgment of 24 June 1986.
- [75] *Thorgeir Thorgeirson v. Iceland*, no. 47/1991/299/370, Judgment of 28 May 1992.
- [76] *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway*, no. 21980/93, Judgment of 20 May 1999.
- [77] Ronald J. KROTOSZYNSKI, Jr: *Privacy Revisited. A Global Perspective on the Right to Be Left Alone*, Oxford, Oxford University Press, 2016, 1–14.
- [78] Jed RUBENFELD: „The Right of Privacy” *Harvard Law Review* 1989, 737.
- [79] Samuel WARREN – Louis D. BRANDEIS: „The Right to Privacy” *Harvard Law Review* 1890, 193.
- [80] William L. PROSSER: „Privacy” *California Law Review* 1960, 389.
- [81] *Griswold v. Connecticut* 381 US 479 (1965).
- [82] Amy GAJDA: *The First Amendment Bubble. How Privacy and Paparazzi Threaten a Free Press*, Cambridge, Harvard University Press, 2015, 50–87.
- [83] *Snyder v. Phelps* 562 US 443 (2011).
- [84] Lásd az ún. *fappening*-ügyet: Mike ISAAC: „Nude Photos of Jennifer Lawrence Are Latest Front in Online Privacy Debate” *New York Times* 2014. szeptember 2., vagy a *Bollea v. Gawker* ügyet: Sydney EMBER: „Gawker and Hulk Hogan Reach \$31 Million Settlement” *New York Times* 2016. november 2.
- [85] *Campbell v. MGN* [2004] 2 AC 457, HL.
- [86] *PJS v. News Group Newspapers Ltd* [2016] UKSC 26.
- [87] *Karhuvaara and Iltalehti v. Finland*, no. 53678/00, Judgment of 16 November 2004.
- [88] *Kulis v. Poland*, no. 15601/02, Judgment of 31 March 2008.
- [89] *Peck v. the United Kingdom*, no. 44647/98, Judgment of 28 April 2003.
- [90] *Von Hannover v. Germany*, no. 59320/00, Judgment of 24 June 2004.
- [91] *Von Hannover v. Germany (No. 2.)*, no. 40660/08 és 60641/08, Judgment of 7 February 2012; *Von Hannover v. Germany (No. 3.)*, no. 8772/10, Judgment of 19 September 2013.
- [92] *Schenck v. the United States* 249 US 47 (1919) 52.
- [93] *Brandenburg v. Ohio* 395 US 444 (1969) 447–449.
- [94] *Chaplinsky v. New Hampshire* 315 US 568 (1942) 571–572.
- [95] *Virginia v. Black* 538 US 343 (2003) 359.
- [96] *Public Order Act* (1986), 1–5. szakasz.
- [97] *Public Order Act* (1986), 4. szakasz.
- [98] *Council Framework Decision 2008/913/JHA on combating certain forms and expressions of racism and xenophobia by means of criminal law*.
- [99] *Council Framework Decision* 1. cikk.
- [100] Lásd például *Arslan v. Turkey*, no. 23462/94; *Sürek and Özdemir v. Turkey*, no. 23927/94 és 24277/94, Judgments of 8 July 1999; *Sener v. Turkey*, no. 26680/95, Judgment of 18 July 2000; *Aksoy v. Turkey*, no. 28635/95, Judgment of 10 January 2001.
- [101] David R. DOW: „The Moral Failure of the Clear and Present Danger Test” *William and Mary Bill of Rights Journal* 1998, 733.
- [102] *Council of Europe: Recommendation No. R (97) 20, of the Committee of Ministers to Member States on „Hate Speech” („scope”)*.

- [103] *Collin v. Smith* 578 F.2d 1197, 7th Circuit (1978).
- [104] *R.A.V. v. St. Paul* 505 US 377 (1992).
- [105] *Virginia v. Black* 538 US 343 (2003).
- [106] Lásd például a német büntető törvénykönyvet (*Strafgesetzbuch* 130, 185. §), vagy a francia sajtótörvényt (*Loi sur du 29 juillet 1881*, 24. cikk).
- [107] Az európai szabályozások áttekintését lásd *Blasphemy, insult and hatred: finding answers in a democratic society*, Strasbourg, Council of Europe Publishing, 2010.
- [108] *Public Order Act* (1986), Part III és Part 3A.
- [109] *Council Framework Decision* 2008/913/JHA.
- [110] *Handyside v. United Kingdom*, no. 5493/72, Judgment of 7 December 1976, 49. bekezdés.
- [111] *Glimmerveen and Hagenbeek v. the Netherlands*, no. 8348/78 és 8406/78, Admissibility decision.
- [112] *Gündüz v. Turkey*, no. 35071/97, Judgment of 4 December 2003.
- [113] *Jersild v. Denmark*, no. 15890/89, Judgment of 23 September 1994.
- [114] Paul MAHONEY: „Universality versus Subsidiarity in the Strasbourg Case Law on Free Speech: Explaining Some Recent Judgments” *European Human Rights Law Review* 1997, 372–374.
- [115] *United States v. O'Brien* 391 US 367 (1968).
- [116] *Street v. New York* 394 US 576 (1969).
- [117] *Texas v. Johnson* 491 US 397 (1989) 411.
- [118] *Texas v. Johnson* 491 US 397 (1989) 398.
- [119] *Vajnai v. Hungary*, no. 33629/06, Judgment of 8 July 2008.
- [120] *Gertz* 418 US 323 (1974) 339.
- [121] *New York Times v. Sullivan* 376 US 254 (1964) 279–280.
- [122] *United States v. Alvarez* 132 S. Ct. 2537 [567 US 709 (2012)].
- [123] *United States v. Alvarez* 132 S. Ct. 2537, 2539.
- [124] *Council Framework Decision* 2008/913/JHA.
- [125] Lásd a francia Gayssot-törvényt (1990. július 13., amely egy új 24. cikk beiktatásával módosította az 1881-es sajtótörvényt), német StGb. §130(3).
- [126] *Witzsch v. Germany*, no. 41448/98, Admissibility decision.
- [127] Lásd például *Garaudy v. France*, no. 65831/01, Admissibility decision.
- [128] *Lehideux and Isorni v. France*, no. 55/1997/839/1045, Judgment of 23 September 1998.
- [129] *Perinçek v. Switzerland* [GC], no. 27510/08, Judgment of 15 October 2015, 243. bekezdés.
- [130] *Perinçek v. Switzerland* 244. bekezdés.
- [131] *Central Hudson Gas and Electricity Corp. v. Public Service Commission of New York* 447 US 557, 561 (1980).
- [132] *Valentine v. Chrestensen* 316 US 52 (1942).
- [133] *Virginia State Board of Pharmacy v. Virginia Citizens Consumer Council* 425 US 748 (1976).
- [134] *Central Hudson Gas and Electricity Corp. v. Public Service Commission of New York* 447 US 557 (1980).

- [135] *Central Hudson Gas and Electricity Corp. v. Public Service Commission of New York* 447 US 557, 566 (1980).
- [136] *Markt Intern & Beerman v. Germany*, no. 3/1988/147/201, Judgment of 25 October 1989, 36. bekezdés.
- [137] *Barthold v. Germany*, no. 10/1983/66/101, Judgment of 25 February 1985.
- [138] *Open Door Counselling and Dublin Woman v. Ireland*, no. 64/1991/316/387-388, Judgment of 23 September 1992.
- [139] *Markt Intern & Beerman v. Germany*, no. 3/1988/147/201, Judgment of 25 October 1989.
- [140] *Hertel v. Switzerland*, no. 59/1997/843/1049, Judgment of 25 August 1998.
- [141] *Jacobowski v. Germany*, no. 7/1993/402/480, Judgment of 26 May 1994.
- [142] Albert V. DICEY: *Bevezetés az angol alkotmányjogba*, ford. TARNAI János, Budapest, MTA, 1902, 223–252.
- [143] Melville B. NIMMER: „Introduction: Is Freedom of the Press a Redundancy: What Does it Add to Freedom of Speech?” *Hastings Law Journal* 1975, 640; David LANGE: „The Speech and Press Clauses” *UCLA Law Review* 1975, 77; William W. Van ALSTYNE: „The Hazards to the Press of Claiming a Preferred Position” *Hastings Law Journal* 1977, 761.
- [144] Edwin C. BAKER: „The Independent Significance of the Press Clause Under Existing Law” *Hofstra Law Review* 2007, 955–959; Eugene VOLOKH: „Freedom for the Press as an Industry, or for the Press as a Technology? From the Framing to Today” *University of Pennsylvania Law Review* 2012, 459.
- [145] Jerome A. BARRON: „Access to the Press: A New First Amendment Right” *Harvard Law Review* 1967, 1641; Jerome A. BARRON: *Freedom of the Press for Whom? The Right of Access to Mass Media*, Bloomington, Indiana University Press, 1975.
- [146] Potter STEWART: „On the Press” *Hastings Law Journal* 1975, 631.
- [147] *Zurcher v. Stanford Daily* 436 US 547, 576 (1978), Stewart bíró különvéleménye.
- [148] Hasonlóan lásd még Randall P. BEZANSON (21. j.) 823; Frederick SCHAUER: „Towards an Institutional First Amendment” *Minnesota Law Review* 2005, 1256; Edwin C. BAKER: „Press Rights and Government Power to Structure the Press” *University of Miami Law Review* 1980, 819; Owen M. FISS: *Megosztott liberalizmus. A szólásszabadság és az államhatalom sokféle arca*, Budapest, Complex, 2013, 17–48.
- [149] William J. BRENNAN: „Address” *Rutgers Law Review* 1979, 173.
- [150] Sonja R. WEST: „Press Exceptionalism” *Harvard Law Review* 2014, 2434; Sonja R. WEST: „Awakening the Press Clause” *UCLA Law Review* 2011, 1025.
- [151] WEST (150. j.) 2441.
- [152] WEST (150. j.) 2442.
- [153] WEST (150. j.) 2445.
- [154] Az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve (2010. március 10.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról (a továbbiakban: AVMS irányelv).
- [155] Lásd például Eric BARENDT: „Inaugural Lecture – Press and Broadcasting Freedom: Does Anyone Have any Rights to Free Speech?” *Current Legal Problems* 1991, 79; Geoffrey MARSHALL: „Press Freedom and Free Speech Theory” *Public Law* 1992, 40.
- [156] Thomas GIBBONS: „Free Speech, Communication and the State” in Merris AMOS – Jackie

HARRISON – Lorna WOODS (szerk.): *Freedom of Expression and the Media*, Leiden–Boston, Martinus Nijhoff, 2012, 36.

[157] *Jersild v. Denmark*, no. 36/1993/431/510, Judgment of 22 August 1995.

[158] Lásd például *Observer and Guardian v. the United Kingdom*, no. 13585/88, Decision of 26 November 1991; *Sunday Times v. the United Kingdom (No. 2)* no. 13166/87, Decision of 26 November 1991; *Thorgeir Thorgeirsson v. Iceland*, no. 13778/88, Judgment of 25 June 1992; *MGN Ltd v. the United Kingdom*, no. 39401/04, Judgment of 18 January 2011; *Uj v. Hungary*, no. 23954/10, Judgment of 19 July 2011.

[159] *The Sunday Times v. the United Kingdom*, no. 6538/74, Judgment of 26 April 1979.

[160] *Jersild v. Denmark*, no. 36/1993/431/510, Judgment of 22 August 1995.

[161] *Lentia and Others v. Austria*, no. 36/1992/381/455-459, Judgment of 24 November 1993.

[162] *Demuth v. Switzerland*, no. 38743/98, Judgment of 5 November 2002.

[163] David A. ANDERSON: „Freedom of the Press” *Texas Law Review* 2002, 442–444.

[164] AVMS irányelv (154. j.) 1. cikk (1) bekezdés a) pont.

[165] ANDERSON (163. j.) 445–446.

[166] Lásd többek között: A médiaszabadsággal és -pluralizmussal foglalkozó magas szintű munkacsoport jelentése (a továbbiakban: Magas szintű munkacsoport), 1. fejezet; *Recommendation CM/Rec(2011)7 of the Committee of Ministers to member states on a new notion of media* (a továbbiakban: ajánlás a média új fogalmának meghatározásához), 2. pont.

[167] Karol JAKUBOWICZ: *A new Notion of Media? Media and Media-like Content and Activities on new Communication Services*, Strasbourg, Council of Europe, 2009.

[168] Ajánlás a média új fogalmának meghatározásához.

[169] Ajánlás a média új fogalmának meghatározásához 6–7. bekezdés.

[170] Lásd például az Egyesült Királyságban: *Communications Act (2003)*, Franciaországban: *Loi n° 86-1067 du 30 septembre 1986 relative à la liberté de communication*, Olaszországban: *Decreto legislativo 31 luglio 2005, no 177 (Testo unico dei servizi di media audiovisivi e radiofonici)* vagy a német tartományi médiatörvényeket.

[171] AVMS irányelv (154. j.).

[172] Lásd például Franciaországban: *Loi sur la liberté de la presse du 29 juillet 1881*, Olaszországban: *Legge 8 febbraio 1948, n. 47 (Disposizioni sulla stampa)*, Svédországban: *Tryckfrihetsförordning, Lag (2002:908)* vagy a német tartományi sajtótörvényeket.

[173] Kenneth C. CREECH: *Electronic Media Law and Regulation*, New York, Routledge, 2013.

[174] Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv).

[175] Michael TUGENDHAT: *Liberty Intact. Human Rights in English Law*, Oxford, Oxford University Press, 2017, 118.

[176] William BLACKSTONE: „A köznyugalom elleni vétségek” in REMÉNYI Édua – KOLTAY András (szerk.): *A szólásszabadság káprázata*, ford. REMÉNYI Édua, Budapest, Wolters Kluwer, 2017, 154–155.

[177] *Near v. Minnesota* 283 US 697, 716 (1931).

[178] *Freedman v. Maryland* 380 US 51 (1965).

- [179] Martin H. REDISH: „The Proper Role of the Prior Restraint Doctrine in First Amendment Theory” *Virginia Law Review* 1984, 55–58.
- [180] Eric BARENDT et al.: *Media Law: Text, Cases and Materials*, London, Pearson, 2013, 30–32.
- [181] *Bonnard v. Perryman* [1891] 2 Ch 269, CA.
- [182] *Fraser v. Evans* [1969] 1 QB 349, CA.
- [183] *Human Rights Act* (1998), s 12. para 3.
- [184] BARENDT (36. j.) 127.
- [185] *Cream Holdings v. Banerjee* [2004] 4 All ER 617; *Greene v. Associated Newspapers* [2005] 1 All ER 30.
- [186] *Sunday Times v. the United Kingdom* (No. 2), 51. bekezdés; *Observer and Guardian v. the United Kingdom*, 60. bekezdés.
- [187] *Resolution 1003 (1993) on the ethics of journalism*.
- [188] Ajánlás a média új fogalmának meghatározásához.
- [189] *Goodwin v. the United Kingdom*, no. 16/1994/463/544, Judgment of 22 February 1996.
- [190] *Guja v. Moldova*, no. 14277/04, Judgment of 12 February 2008.
- [191] *Financial Times Ltd and Others v. the United Kingdom*, no. 821/03, Judgment of 15 December 2009.
- [192] *Ernst and Others v. Belgium*, no. 33400/96, Judgment of 15 October 2003.
- [193] *Times Newspapers Ltd v. the United Kingdom*, no. 20477/05, Judgment of 27 November 2007.
- [194] *Dammann v. Switzerland*, no. 77551/01, Judgment of 25 April 2006.
- [195] *Stoll v. Switzerland*, no. 69698/01, Judgment of 10 December 2007.
- [196] Isaiah BERLIN: „A szabadság két fogalma” in Isaiah BERLIN: *Négy esszé a szabadságról*, Budapest, Európa, 1990, 334–443.
- [197] John RAWLS: *Az igazságosság elmélete*, Budapest, Osiris, 1997.
- [198] Commission on Freedom of the Press: *A Free and Responsible Press. A General Report on Mass Communication: Newspapers, Radio, Motion Pictures, Magazines, and Books*, Chicago, The University of Chicago Press, 1947.
- [199] Lee C. BOLLINGER: *Images of a Free Press*, Chicago, The University of Chicago Press, 1991, 28–34.
- [200] Judith LICHTENBERG: „Foundations and Limits of Freedom of the Press” in Judith LICHTENBERG (szerk.): *Democracy and the Mass Media*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990, 104–105.
- [201] Cass R. SUNSTEIN: *Democracy and the Problem of Free Speech*, New York, Free Press,²1995, 17–52.
- [202] GIBBONS (156. j.) 33.
- [203] GIBBONS (156. j.) 39.
- [204] Andrew T. KENYON: „Assuming Free Speech” *The Modern Law Review* 2014, 381–385.
- [205] BARENDT (36. j.) 69.
- [206] GIBBONS (156. j.) 42.
- [207] KENYON (204. j.) 398.
- [208] AVMS irányelv 19–26. cikk.
- [209] US Code, Title 18, § 1464.

- [210] *Miller v. California* 413 US 15, 24–25 (1973).
- [211] *FCC v. Pacifica Foundation* 438 US 726 (1978).
- [212] *FCC v. Pacifica Foundation* 438 US 726 (1978) (211. j.) s 312, 503.
- [213] *FCC v. Pacifica Foundation* 438 US 726 (1978) (211. j.).
- [214] *FCC v. Fox Television Stations, Inc.* 132 S. Ct. 2037 (2012).
- [215] *Brown v. Entertainment Merchants Association* 131 S. Ct. 2729 (2011).
- [216] KELLER (36. j.) 363.
- [217] AVMS irányelv 27. cikk (1) bekezdés.
- [218] AVMS irányelv 27. cikk (2) bekezdés.
- [219] AVMS irányelv 27. cikk (3) bekezdés.
- [220] AVMS irányelv.
- [221] AVMS irányelv 3. cikk.
- [222] Lásd például az ír [2009. évi műsorszolgáltatási törvény 71. cikk (6) bekezdés], a francia (*a kommunikációról szóló 86-1067. sz. törvény és az 1881. évi sajtótörvény* 23. és 24. cikke) vagy a német (*Jugendmedien-schutzstaatsvertrag* 4. cikk 1. bekezdés 3. pont) szabályozást.
- [223] *Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the Criminalisation of Acts of a Racist and Xenophobic Nature Committed through Computer Systems*.
- [224] Article 2 para 1.
- [225] Peggy VALCKE et al.: „The European Media Pluralism Monitor: Bridging Law, Economics and Media Studies as a First Step towards Risk-Based Regulation in Media Markets” *Journal of Media Law* 2010, 85.
- [226] *Informationsverein Lentia v. Austria*, no. 13914/88, 15041/89, 15717/89, 15779/89, 17207/90, Series A No. 276, Judgment of 24 November 1993; *Tele 1 Privatfernsehgesellschaft mbH v. Austria*, no. 32240/96, Judgment of 21 September 2000; *Manole v. Moldova*, no. 13936/02, Judgment of 17. September 2009; *Centro Europa 7 s.r.l. and Di Stefano v. Italy*, no. 38433/09, Judgment of 7 June 2012.
- [227] AVMS irányelv (5), (8), (12), (34), (48) és (94) preambulumbekkezdés.
- [228] KELLER (36. j.) 416–422; Ewa KOMOREK: *Media Pluralism and European Law*, New York, Wolters Kluwer, 2012.
- [229] Lásd Benedetta BREVINI: *Public Service Broadcasting Online, A Comparative European Policy Study of PSB 2.0*, New York, Palgrave, 2013; Karen DONDEERS: *Public Service Media and Policy in Europe*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2012.
- [230] *Communications Act* (2003), section 287-9.
- [231] Lásd például a német (*Rundfunkstaatsvertrag* 25–34. §) és a brit [of the *Communications Act* (2003), Sections 319(2)(c)–(d), 319(8), 320 és *Broadcasting Code* Section 5] szabályozást.
- [232] E nézettel vitatkozik Mike FEINTUCK: „Impartiality in News Coverage: The Present and the Future” in AMOS–HARRISON–WOODS (156. j.) 88.
- [233] Steven BARNETT: „Imposition or Empowerment? Freedom of Speech, Broadcasting and Impartiality” in AMOS–HARRISON–WOODS (156. j.); FEINTUCK (232. j.).
- [234] BARNETT (233. j.) 58.
- [235] FEINTUCK (232. j.) 88.

- [236] Richard SAMBROOK: *Delivering Trust: Impartiality and Objectivity in the Digital Age*, Oxford, Reuters Institute for the Study of Journalism – University of Oxford, 2012, 39.
- [237] Kyu Ho YOUM: „The Right of Reply and Freedom of the Press: an International and Comparative Perspective” *George Washington Law Review* 2008, 1017; András KOLTAY: „The Right of Reply in a European Comparative Perspective” *Hungarian Journal of Legal Studies – Acta Juridica Hungarica* 2013, 73.
- [238] Elsőként lásd *Ediciones Tiempo S. A. v. Spain*, no. 13010/87, Decision of 12 July 1989.
- [239] *Melnychuk v. Ukraine*, no. 28743/03, Decision of 5 July 2005.
- [240] *Kaperzynski v. Poland*, no. 43206/07, Judgment of 3 April 2012, 66. bekezdés.
- [241] *Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland*, no. 24699/94, Judgment of 28 June 2001.
- [242] *TV Vest AS & Rogaland Pensjonistparti v. Norway*, no. 21132/05. Judgment of 11 December 2008.
- [243] *Animal Defenders International v. the United Kingdom [GC]*, no. 48876/08, Judgment of 22 April 2013.
- [244] *Turner Broadcasting System v. FCC* 512 US 622 (1994) és *Turner Broadcasting System v. FCC* 520 US 180 (1997).
- [245] Cass R. SUNSTEIN: „The First Amendment in Cyberspace” *Yale Law Journal* 1995, 1765–1781.
- [246] Lásd Ithiel DE SOLA POOL: *Technologies of Freedom*, Cambridge, Harvard University Press, 1983.
- [247] Lásd például James CURRAN: „The Internet of Dreams: Reinterpreting the Internet” in James CURRAN – Natalie FENTON – Des FREEDMAN: *Misunderstanding the Internet*, London, Routledge, ²2016.
- [248] Damian TAMBINI – Danilo LEONARDI – Chris MARSDEN: *Codifying Cyberspace. Communications Self-regulations in the Age of Internet Convergence*, London – New York, Routledge, 2007, 294.
- [249] Des FREEDMAN: „Outsourcing Internet Regulation” in CURRAN–FENTON–FREEDMAN (247. j.) 116.
- [250] FREEDMAN (249. j.) 98.
- [251] Dawn C. NUNZIATO: *Virtual Freedom. Net Neutrality and Free Speech in the Internet Age*, Stanford, Stanford University Press, 2009, 42–48, 70–87.
- [252] John B. FOSTER – Robert W. MCCHESENEY: „The Internet’s Unholy Marriage to Capitalism” *The Monthly Review* 2011.